

1. Rappolti / Frid. / Diss. de Filia-
tione Renatorum, ex 1. Koh. III. v. 2.
Lipsie, 1676.
2. Reime / Henr. / Gottlieb. / Diss. qua
Achariam Judaei Rezeri, Astate
non majorem parente suo Juramo
fistit. Jenæ, 1714.
3. Reuter / Chr. / Diss. ДИКАЯМА ТОУ
НОМУУ in Christo et Christianis.
Serrveste, 1716.
4. Richter / Dav. / Diss. confiderans
pyriognomiam Sacerdotis, ex Lev.
XXI. v. 16. Jenæ, 1715.

I. N. I.
DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGVRALIS
DE

SAPIENTIA HYPOSTATICA

ex Prov. VIII, 22.

QVAM
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN. FRIDERICO AVGVSTO

PRINCIPE REGIO ET ELECTORATVS HEREDE
PRAESIDE
GEORGIO FRIDER. SCHROEERO
SS. THEOL. DOCTORE ET PROFESSORE PVBLICO

NEC NON
ALVMNORVM ELECTORALIVM EPHORO
PRO LICENTIA
SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES CONSEQUENDI

D. III. OCTOBR. M DCC XV
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATIS

DEFENDET
ERNESTVS MICHAEL BREHME
SERENISS. PRINCIPI AC DVCI SAXO-QVERFVRTHENSI
A CONFSSIONIBVS, CONSILIIS ECCLESIASTICIS
ET CONCIONIBVS IN AVLA PRIMARIIS.

VITEMBERGAE
LITERIS VIDVAE GERDESIAE. *anlt*

14

INSTITUTIONES THEOLOGICAE IN GYMNASIO
DE
**SAPIENTIA
HYPOSTATICA**
EX PARS VIII. 22.

REGTORI ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
PRINCIPIS REGIO ET ELECTORATUS HEREDITARIARUM
DN. FRIDERICI AVGVSTO
PRaeside
GEORGIO FRIDER. SCHROEBERO
SS. THEOL. DOCTORE ET PROFESSORE PVB. LIBRICO

ALUMNORVM ELECTORALIVM HONORIS
PRO LICENTIA
SVMMO IN THEOLOGIA HONORIS CONSULENDI
D. III. OCTOB. M. DCCLXV.
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATIS

ERNESTVS MICHAEL BRUNNE
SERENISS. PRINCIPIS AC ELECTORIS SACCHE-
A CONSULENTIVS, CONSILII REGII SACRIS-
TI-
ET ELECTORIS IN ALIA TRIARVM

WITTENBERGAE
TYPIS VIOSE GERDESII

PROOEMIUM.

apientiam rerum finitarum causam ac effectricem negarunt omnes, qui mundum aeternum esse putarunt, Philosophi, cunctique Athei, qui mundum vel casu ex corporibus constantem coaluisse, vel solis naturae viribus compositum esse existimaverunt. Melius de Haereticis sentit libr. de resurrect. c. ii. *Tertullianus*, cujus verba sequentia: *Plane apud Philosophos habes, qui mundum hunc innatum infectumque defendunt, sed multo melius, quod omnes fere haereses natum & factum mundum annuentes conditionem Deo nostro adscribunt, improbavit Petavius, qui haereses, ait, tom. 3. oper. Theol. Dogm. speciatim l. i. de sex primorum mundi dierum opificio c. i. p. 119. edit. Antvverp. omnes, quae factum esse mundum asserunt, ejus conditum Deo nostro tribuere falsum est, & ex Irenaeo, Epiphanio & ipsomet Tertulliano refellitur. Etenim plerique omnes antiqui haeresium architecti, mundum ab Angelis, tanquam minoribus Diis conditum esse dixerunt. Non erravit Tertullianus, si statuit, quod plerique haeretici ita mundum a Deo productum esse putaverint, quomodo Platonici Unum & Bonum illius principii, quod mundum effecit, auctorem eminentissimum, omnia effecisse existimarunt. Rem quidem sapientem hunc mundum, & omnia, quae in ambitu ejus continentur, produxisse statuunt Sapientes Gentiles pariter ac Haeretici, Simon Magus, Menander, Gnostici, Valentiniani ac alii; naturam vero Sapientiae istius explicantes, in diversas trahuntur sententias, & se multis ac crassis impli-*

A

impli-

implicant erroribus. Hinc magnifica Sapientiae istius, quibus Prov. 8, v. 22. se laudat, verba, de conditione eius dicturus, dilucide, Spiritus S. auxilio fretus, interpretabor.

§. I. Verba Sapientiae, animo consideranda, sunt: **יְהוָה קָנָנִי רִאשִׁית רָכַם קֶרֶם מִפְעִלֵי מַיִן** LXX. Interpretes: *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτῆ εἰς ἔργα αὐτῆ.* Vulgata: Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret ab initio. Arias Montanus: Dominus acquisivit me principium viae suae, ante opera sua ex tunc. Sebast. Castalio: Me Jehovah principio sui instituti habuit, jam olim ante sua opera. Junius & Tremellius: Jehovah possidebat me principio viae suae ante opera sua, jam tunc.

§. II. **חַכְמָה** Sapientia, quae loquitur, dicitur 1) Sapientia Dei essentialis, a *Cornelio a Lapide*. 2) Maria virgo, a *Galatino* in Arcanis, *Petro Caniso* tom. alter. comment. de verbi Dei corruptelis l. 1. de Maria Deipara Virgine l. 1. c. 12. p. 83. sq. qui cum Galatino quaedam a Salomone dicta, Christo, & quaedam Mariae Virgini tribuit, & a *Cornelio a Lapide* p. 181. vocatur Maria mystice. 3) Verbum Dei, a *Philippo Melancthone*, *Munstero* & *Clario*, vid. *Critic. sacr.* 4) Dei cognitio, verbum ac potentia Dei a *Munstero* & *Clario*. 5) Lex, a Judaeis. vid. *Galatinus*, & a *Grotio*. 6) Sapientia creata, aut Dei cognitio, a *Munstero*, *Clario*, *Cornelio a Lapide*, *Enjedino*, vid. *Becmanni exercitat. Theol.* 4. p. 56. 7) Sapientia in genere & abstracta, a *Socino*, legatur *Defensio animadversionum in assert. theolog. Collegii Pofnaniensis de uno & trino Deo p. 667.* 8) Spiraculum vitae homini divinitus concessum, a *VVeigelio*, in tractatu: Drey Theil einer vwohlgegründeten Anvveisung &c. zur rechten Schulen Part. 3. c. 3. ubi haec Salomonis verba: Sapientia clamat

clamat in plateis, ita exposuit: Das ist, in den Menschen; putavit autem, in homine esse sapientiam supernaturalem, quae Adami & Christi in nobis est cognitio, vid. cap. 5. des guldenen Griff's, & spiraculum vitae dixit cap. 15. des VVeibes Saamen, Geist Gottes, das VVort Gottes, oder Christum in uns. Et in tractatu de studio univers. ait, Spiraculum vitae aus dem Munde Gottes gegangen, ist der heilige Geist, die dritte Person der Gottheit, die in uns vvohnet. Originem huius Sapientiae Fanaticae exposuit *Sperberus* c. 8. tractatus Von des hoechsten &c. Schutze, so ein Mensch in diesem Leben erlangen kan, das es nichts anders sey, denn die rechte und vvahre Magia oder Cabala, his verbis: Die VVeisheit Gottes, vvie sie im Buch der VVeisheit beschrieben, ist das Hauchen der Goettlichen Krafft, und ein Strahl der Herrlichkeit des Almaechtigen &c. & in *Mysterio magno* c. 19. p. 74. vocat Christum sapientiam, & nostram animam, p. 75. semen Dei, Spiritum & initium Sapientiae Christi, Spiritum Dei. Sapientia, ait *Flud de Fluctibus*, Auctor Libr. Sapientiae dicit c. 7. 25. 26. est vapor virtutis divinae, & Apostolus Hebr. 1. v. 3. Christus, dicit, est effulgentia gloriae. Christum vocat *Fludius* fol. 9. Spiritum Sapientiae, & ideo, ait, *liquet, quod creatura sit continuata & annexa divinitati per vinculum divinae istius naturae, hoc est per unum & eundem Spiritum vitae.* Haec Sapientia dicitur a *Franckenbergero* in Theologifchen Sendschreiben p. 70. das selbstaendige VVort des Vaters, alle Dinge, ait, sind beschloffen in einem, und dieses eine vvohnet in uns allen, und ist und heisset Christus, das ewige und selbstaendige Wort des Vaters, durch vvetches alle Dinge gemacht sind &c. und also sind alle Dinge mit Ihme in uns. *Barclajus* in *Apologia Theologiae Christianae* thes. 5.

& 6. p. 118. appellat Sapientiam Prov. 8. clamantem, Christum, salutiferum lumen, quod omnibus inest hominibus. *Auctor* principiorum Philosophiae antiquissimae & recentissimae statuit c. 4. p. 27. Christum, quatenus est Deus, esse verbum Patris essentielle, quatenus autem est homo, verbum expressum vel prolatum, perfectam & substantialem imaginem illius verbi, quod in Deo est aeternaliter, & verbum prolatum existimat p. 28. vocari Prov. 8. 22. Sapientiam, quae non simpliciter & nude Deus ipse sit, vel aliquod ipsius attributorum. 9) Res per se subsistens, & a divinis Personis diversa, quae appellatur foemina a *Boehmio*, *Peterfenio*, *Pordage*, & *Arnoldo*, vid. das Geheimnis der Goettlichen Sophia. Hoc equidem negat *Timotheus Gottbold*, in tractatu, Eines ist noth, sive part. 3. der Anleitung von wahren lebendigen und thaetigen Christenthum c. 3. q. 8. p. 141. istam autem sapientiam vocat Trinitatis splendorem, claritatem aut Coelum increatum, & lucem, in qua Deus habitat. So ferne, ait, von der Weisheit gesagt wird, das sie in uns sey, sich uns einergebe, und als eine Braut sich mir uns vermachle, wird gemeiniglich die offenbahrende, und verklarrende Krafft Gottes in unser Seelen verstanden, vvelches eben die erleuchtende und wirkende Strahlen der ewigen Weisheit sind, als ein steter Glantz und Ausfluss des ewigen Lichts, Klarheit und Herrlichkeit Gottes, die sich mit auffgedecktem Antlitz in uns spiegeln, und Geist und Seel durchdringen und verklaeren will. Welche verklarrende Krafft der Gottheit sich gleich Anfangs, vor aller Creatur, aus dem ewigen Licht des Sohnes Gottes ausergoss, wie noch die Liebe Gottes, und alle Gaben des Heiligen Geistes als ein steter Ausfluss aus Gott in unser Hertzen koennen ausgegossen

gossen und uns mitgetheilet werden, und als die edelste Kraft in allen Dingen Werckmeister mit war, und sie bildete und modelte, vwie sie noch in allen Geschoepffen vvunderbahr spielet und spiegelt Prov. 8. v. 22. 31. Item: Die erschaffene Weisheit, die in Creaturen ist, die ist nur ein Ausfluss, Licht und Krafft, aus der persoenlichen und evvigen unendlichen Weisheit, von vvclchen beyden zugleich zu verstehen ist Prov. 8. v. 22. 30. 31. Sap. 9. 17. als vvvelche beyde stets unzertrennlich, vvwie auch der Heilige Geist und seine Gaben. 10) Humana Christi natura, speciatiim ab *Athanasio Tom. 1. oper. in Nicaen. Concil. contra Arium disput. p. 121. edit. Paris. 1627. Auctore expositionis fidei p. 242. Basilio, vel ut volunt Erasmus & Scultetus, auctore alio l. 4. adversus Eunom. p. 104. Ambrosio tom. 1. oper. in exposit. Psalm. 118. p. 1025. edit. Benedict. 8 tom. 2. l. 1. de fide. p. 463. Epiphano, qui l. 2. advers. haeres. tom. 2. haeres. 69. p. 745. tom. 1. oper. Paris. dicit: de humana natura dictum existimari salva pietate potest. Cyrillo Alexandrino tom. 5 part. 2. p. 240. Gregorio Nazianzeno orat. 36. sive orat. 2. de Filio, quae quarta est in Theologia p. 578. edit. Paris. Hilaro l. 12. de Trinitate n. 45. legantur notae Monachor. Ordin. Benedict. p. 136. Chrysostomo, qui in sermone πρὸς τὸν Ἰωάννην ait p. 960. tom. 6. edit. Eton. Aquilas interpretatus est: ἐκ τῆς αἰῶνος με possedit me. Igitur cum dicit Sapiaentia, creavit me, praedicat futurum, quasi iam esset factum. Olympodoro, Eustathio & aliis in Catena Graecorum Patrum p. 135. sqq. allegatis. Augustinus tom. 3. oper. l. 1. de Trinit. p. 253. edit. Froben. inquit: Secundum formam servi dictum est: Deus creavit me in principio viarum suarum. Cum his & aliis Patribus sentiunt Scholastici, Suarez in 3. part Thomae tom. 1. q. 1. disp. 5. sect. 3. p. 138. Vasquez in 3. Thomae tom. 1. q. 1. artic. 3. disp. 3. c. 2. p. 96. & alii. ii.)*

Sapientia, Filius Dei & creatura, ab *Ario*, vid. *Athanasius* tom. 1. disput. contra Arium in Nicaeno Concil. p. 119. sq. *Epiphanius* l. cit. & reliqui. 12) Sapientia autem, quae loquitur, dicitur recte Filius Dei, verus cum Patre & Spiritu S. Deus, a *Iustino Martyre* in *Dialog. cum Tryphone Iudaeo* p. 221. edit. Sylburg. p. 222. 255. 278. *Tertulliano*, qui libr. adversus *Hermogenem* c. 18. & libr. adversus *Praxeam* cap. 7. de Sapientia & Sermone Dei accurate quidem non loquitur, illam tamen Dei Filium nominat, & Trinitatem a *Montano*, ut Sociniani opinati sunt, non didicit, Patrem nempe Filium & Spiritum S. unamque Dei essentiam, vid. *Calov. Script. Anti-Socin. Part. 2. de confessione Martyrum* in Trinit. p. 504. sq. *Origene* tom. poster. comment. in Johann. p. 17. 18. & 19. edit. Rothomag. & p. 33. ut statuerunt *Athanasius*, *Basilius*, *Nazianzenus*, *Gregorius* & *Didymus*, quibus alii contradicunt, speciatim *Epiphanius* libr. 2. adversus haeres. tom. 1. haeres. 64. p. 527. & *Huetius* his *Athanasii* verbis: *Verbum ab aeterno esse cum Patre, nec esse alterius essentiae vel substantiae, sed substantiae Patris proprium illum esse, quemadmodum dixerunt, qui interfuerunt Synodo, licet nobis iterum audire ex laborioso Origene, addit l. 2. Origen. q. 2. c. 5. p. 33. sequentia: Non nego haec dixisse Origenem, at eo sensu dixisse, quo Nicaena dixit Synodus, id vero fateri non possum.* *Cypriano* l. 2. *Testimoniorum* cap. 1. p. 24. edit. Amstel. 1700. *Lactantio*, qui minus equidem recte l. 4. c. 6. de nativitate Filii ita loquitur: *Deus machinator, constitutorque rerum, antequam praeclarum hoc opus mundi adoriretur, sanctum, incorruptibilem Spiritum genuit, quem filium nuncupavit,* recte tamen in eodem cap. p. 482. edit. Cantabrig. dicit: *Ipse est Dei Filius, qui per Salomonem &c. locutus est, ea, quae subjecimus: Deus condidit me*
in

in initio viarum suarum. Gregorio Nazianzeno, vel rectius, alio auctore, orat. 49. p. 730. vid. *Ellies du Pin* tom. 2. part. 2. nov. *Bibliothec.* p. 380. Hieronymo tom. 3. ad Cyprianum in explanat. Psalm. 89. tom. 4. fol. 43. & tom. 7. libr. i. comment. in Proverb. fol. 9. Item a quibusdam Pontificiis, Medina in 3. part. Thomae q. 3. p. 29. Gregorio de Valentia tom. i. comment. disput. 2. generali punct. i. q. i. punct. i. p. 666. Bellarmino tom. i. secund. contro. general. l. i. c. 8. p. 272. sq. & Cornelio a Lapide, qui p. 178. *accipi potest*, ait, *sapientia increata, sed notionalis, sive personalis, puta Filius Dei.* A Reformatis, Lavatero in comment. Amama, vid. Critic. Sacr. in Annotat. in Proverb. p. 100. Christiano Becmanno in exercit. theol. 4. *Carthvvricto* in comment. p. 158. & aliis, speciatim Nostratibus, Luthero, Calovio, Geiero & reliquis.

§. III. Sapientia, quam Deus acquisivit, non est I) essentialis Dei sapientia, quae Dei est attributum, quo omnia, captum finiti intellectus, huiusque iudicium infinitas transcendentia, comprehendit, ideoque 1) semper in suo est subjecto, non ut accidens alicui inhaerens, quod olim recte negarunt Patres a Petavio tom. i. dogmat. l. 4. c. i. p. 167. allegati, speciatim Didymus, Damascenus, Maximus & alii; sed ut adjunctum analogice sic dictum: divina autem, de qua disputamus, sapientia, erat apud Deum, rerum omnium causam, v. 30. & ponebat fundamenta terrae. 2) Non est subjectum aliorum attributorum, cum modus modum non habeat; at Sapientia ait Prov. 8. v. 14. Meum est consilium ac solida sapientia, mea est intelligentia, meum robur. Se sapientissimum vocat consiliarium Es. 9. v. 6. & quia DEVS nullo utitur consilio, tribuit sibi prudentiam omni ex parte perfectam. Adscribit sibi

תושיה

תושיה quod a *Vatablo* doctrina vera, a *R. Bayno* lex, ab *Aquila* ἐννομία, seu, ut *Drusius* loquitur, bona legum constitutio, a *Geiero* solida sapientia, LXX. ἀσφόδευσι, ab aliis essentia, a *Munstero* potentia omnia conservandi dicitur. Sentio cum *Geiero*, quod Sapientia statuatur, penes se solum esse ac reperiri sapientiam veram, solidam, ac in omnibus casibus consistentem. Tribuit sibi intelligentiam ac robur, non tantum lumen, quo noster collustratur animus, atque uirtutes, quibus armati vincamus mala, nec locum demus perversitatibus, quas odit sapientia, ut opinatur *Baynus*, sed divinas quoque proprietates, quibus teste *Jobo* c. 12. 13. Deus a creaturis differt, & ab humana speciatim sapientia ac potentia distinguitur. 3) *Cornelio* a *Lapide* opponimus testimonium *Merceri* in comment. p. 387. *Bellarmini* vid. loc. alleg. & aliorum. Non est II) *Maria* virgo, quoniam 1) aeterna vocari non potest, quae ex *Eli* nata est, ac *Parentes* Majoresque habuit *Luc.* 3. quae 2) diu post mundum conditum, ut *Nicolaus Cusanus* teste *Canisio* l. 1. c. 7. de *Maria* Deipara virgine opinatus est, a Deo creata est, ac originem accepit, non fuit in principiis viarum Dei, & ante omnes creaturas, nec fecit coelum & terram, ejusque posuit fundamentum. Matrem vero *Messiae*, quam fingunt *Cabalistae*, ac *Theophrastus Paracelsus*, omnibus creaturis priorem, contemnunt ac rident Pontificii sapientes. 3) Multis ornanda titulis nobilitatem suam, teste *Canisio*, a *Christo*, quam finitam esse sentio, accepit, nunquam clamans in plateis dicta est sapientia. Recitantur verba ejus, quae *Lucas* c. 1. consignavit literis, in concione *Christianorum* divina, quorum illa auctrix est ministerialis, Sapientia vero *Proverb.* 8. clamans est verborum illorum ac omnis Sapientiae diviniore causa principalis. Auctor tracta-

tractatus de laudibus B. virginis Mariae, qui tom. 2. oper. Epiphanii p. 296. O candelabrum, equidem ait, Mariae laudes celebraturus, *virgineum, quod illustravit tenebris involutos. O candelabrum virgineum, repellens tenebras, & lucem splendere faciens. O candelabrum virgineum, quod ignem & oleum inseparabile ad illuminandum intulit. O candelabrum virgineum, quod ab altissimo throno accepit ter lucidum ignem, unum inextinguibilem, consubstantialem, & ad illustrandam terram resplenduit &c.* Antecedentia, haec & sequentia citati Auctoris verba: *Maria splendidam lucernam relucentem in coelo & terra Christum gestavit*, probant, quod Patres nunquam Mariam eam vocaverint Sapientiam, quam solum Dei Filium esse, rectissime intellexerunt. 4) Maria nudus fuit homo, qui dicere nequit: *Meum est consilium, Sapientia solida & robur.* Nam *Petavius* vocat Mariam l. 7. de incarnatione c. 10. Dei templum, Patrum vero auctoritate, *Cyrilli, Basilii M. Gaudentii, Brixiani* & aliorum probat, quod non eodem modo sit Dei templum, quo Christi humanitas. Nomen equidem Mariae, (non omnis, quae Maria dicta est, foeminae, sed Deiparae,) divinam virtutem in se continere putavit cum multis aliis *Canisius* p. 5. & *Petavius* in *Animadversionibus* ad haeresin 30. p. 57. tom. 2. Epiphanii, opponit *Casaubono*, qui cruci Christi virtutem miracula edendi denegat, auctoritatem *Gregorii Nazianzeni*, qui oratione 18. tom. 1. oper. p. 179. Justinam virginem Christianam, cujus castitatem arte diabolica oppugnare *Cyprianus* allaboravit, Mariam virginem periculo liberasse, testatus est. Fabulam enarrat auctor confessionis *S. Cypriani* p. 200. de quo libro supposito legantur *Monitio ad Lectorem Cypriani*, a *Johanne Fello* editi p. 196. & *Ellies du Pin* tom. 2. bibliothec. p. 367.

B

qui

qui Gregorius, ait, *panegyricam hanc orationem composuit e falsis commentariis &c.* 5. Maria, dum fuit in vivis, caruit virtute infinita, ad creandum maxime necessaria. Nam Maldonatus in Commentar. in Luc. c. 2, 3, respondet ad Chrysostomi quaestionem: *unde in mentem venerit Mariae, petere a Filio, ut miraculum faceret, cum nullum adhuc fuisset? Matrem aliqua prius privatim ab eo facta miracula vidisse, quibus suam aliquando sublevasset inopiam, ideoque in simili casu miraculum ab eo petivisse.* Mariam, post mortem semper felicem, infinita virtute esse praeditam, dixit nunquam sacrarum literarum Auctor. Non III) Verbum Dei, sive ἰσῶδῶς considerandum, Dei nempe sensus, non Dei Filius, quem Schwenckfeldus, & alii, qui a Schwenckfeldo dissentiunt, Hottingerus in historia creationis p. 47. Pelarg. in comment. in Genes. p. 13. & reliqui, Verbum Dei vocant essentiale, multo autem rectius dicunt illum alii verbum personale. Verbum essentiale proprie non est genitum, nec est persona, sed habet Sapientiam, cujus illud est sensus, naturae suae Auctorem eminentissimum; sive ἐπισῶδῶς acceptum, quod, & a Deo recitatum, & literis consignatum, vox est Sapientiae in plateis clamantis, quae, rebus a Deo conditis, suam accepit originem. Non IV) Potentia, quae nec est genita, nec apud Deum existit, cum essentiale ejus sit consecutivum; nec potest dici opifex, cum sit principium creationis quo immediatum: *Meum enim est robur*, ait Sapientia v. 14. nec est magistra, quae ait v. 6. *Audite, nam praestantia eloquar &c.* & modum vivendi praescribit v. 32. Sed hi actus sunt intellectus & voluntatis, a quibus attributis potentiam differre negarunt quidem Scotus, Ferrariensis, Cajetanus, Canariensis, allegati a Tannero Theol. Schol. disp. 2. dub. 2. p. 605. Gregorius de Valentia tom.

tom. i. comm. theol. q. 15. punct. i. p. 140. *Vasquez* in i. Thom. tom. i. disp. 102. c. 3. p. 682. *Smisragus* tom. i. disp. Theol. tract. 3. disp. 7. p. 824. & alii, quibus recte contradicunt *Tannerus* l. all. *Bannes* in part. i. Thom. q. 25. multique alii ab Amico tom. i. disp. 17. p. 257. allegati. Est enim alius conceptus potentiae, alius intellectus & voluntatis, & quamvis intellectus & voluntas a potentia ratione non differrent, quod non potuit inficiari *Arriaga*, vid. tom. i. tract. de potentia disp. 40. n. 3. ea tamen, cujus est adjunctum, non posset dici sapientia. Non V) lex, quae ab aeterno quidem a Deo concepta ac decreta, non autem apud Deum subsistit; & manifestata creaturis intellectu praeditis, multorum animos divino collustravit lumine, coelum autem & terram, homines & reliqua non produxit. Non VI) Cognitio Dei ac sapientia hominis, quae est Sapientiae infinitae effectus, atque accidens intellectui finito inhaerens, & angelis primo die productis, ac hominibus sexto die formatis concessum divinitus, quo res intelligentes nec Deum possunt comprehendere, nec remex nihilo efficere, ac creare. Si quis mundum ab Angelis, praeclara Dei cognitione praeditis, factum esse statueret, illorum augetur numerum, qui *Simonis Magi*, *Menandri*, *Saturnili*, *Basilidis*, *Carpocratis*, *Cerinthi* & *Valentinianorum* amplexi sunt opinionem. Non VII) Sapientia abstracta, quae ante mundum conditum in mente divina fuit objective, non formaliter. Scholastici, qui Deum discursu virtuali intelligere, & abstractionis ope conclusionem cognoscere putant, vid. *Aldrete* tom. i. disp. 16. sect. 4. p. 246. (qui ab istis dissentit:) refutantur perfectissimo Dei intellectu, & actu ejus uno & simplicissimo. Quicquid in mente divina ab aeterno tantum objective fuit, id non habuit ante mundum conditum realem existentiam,

quae ad causam creationis physicam maxime necessaria est, & non potest dicere: *Quando praeparabat coelos, tunc ego.* Sapientia ab intelligentia Dei & rerum creaturarum abstracta, nec gaudet virtute creandi, qua unice pollet Numen, nec capit Evangelium, quod Sapientia v. 1. sqq. revelat coelestis, nec adducit homines ad Deum v. 34. & 35. nec est a Deo genita, sed est objectum divini intellectus. Non VIII) Spiraculum vitae, quod *Lutherus* tom. 4. oper. Altenb. fol. 18. & *Forsterus* a *Selneccero* allegatus, vitae vocarunt *halitum*, & in *Bibl. German. lebendigen Oden* Paulum Act. 17. dicentem, *Deum concessisse omnibus ζωὴν καὶ πνεῦμα* vitam & halitum, optimum horum verborum נשמת חיים esse interpretem, dixit *Forsterus*. Multi Patres statuerunt, illud spiraculum ab anima nihil differre. *Irenaeus* dicit libr. 5. advers. haereses c. 3. p. 318. edit. *Gallasi*, ea, quae fuit a Deo inspiratio vitae, unita plasmati animavit hominem, & animal rationale ostendit. *Chrysostomus* tom. 1. oper. Homil. 12. *Deus*, ait, formatum illum de terra, & rationalem animae essentiam habere voluit, per quam animal hoc absolutum & perfectum fieret, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae. Vitalem dicere vult operandi efficaciam, ei, qui de terra formatus est, spiraculum datum esse, & hoc substantiam animae constitutam. Unde subdit: Et factus est homo in animam viventem. Patres sequuntur *Alphonsus Toftatus* tom. 1. oper. p. 83. *Lombardus* & *Hugo Heterianus* vid. *Magdeb. Cent.* 12. c. 4. p. 169. sq. *Pererius*, *Bonsfrerius* in comment. & *Noftrates Gerhardus*, *Gesnerus*, *Lyserus*, *Calovius* in comment. & alii. Quidam Patres nominarunt spiraculum vitae Spiritum S. item gratiam, teste *Petavio* l. 8. de Trinitate c. 5. p. 465. Dogmat. ac justitiam. *Auctor adversus Eunomium* l. 5. p. 118. tom. 2. oper. *Basilii*, *Spiritus*, ait, ad creandum vivo verbo

verbo coordinatus est, viva virtus, divina natura, infallibili modo, & per sufflationem ad hominem missa, & secundum figuram corporaliter a Domino traditam rursus ab eo per sufflationem restituta. Rectius sentiunt Autores, qui DEI imaginem cum spiraculo vitae homini primo divinitus datam fuisse arbitrantur. vid. *Calovius in Bibl. illustr.* Valde autem errant, qui spiraculum vitae partem hominis tertiam & divinitatis particulam dicere non erubescunt. Quidam Patres incaute locuti sunt, qui de spiraculo vitae dicturi, rem illam, quam putarunt esse obscuram, verbis *Platonis* explicare conati sunt. Verba *Nazianzeni*, qui orat. 16. p. 243. & in carmine, *DEI*, dixit, *pars sumus, atque superae fluximus*, de imagine divina intelligenda esse putat *Elias Cretenensis* in comment. in orat. 1. p. 187. tom. 2. oper. *Nazianz.* Sentio α) *DEVM* inspirasse primo homini spiraculum vitae, hoc est, animam, eoque actu toti homini suam concessisse imaginem. Eo enim principio, quod homo a *DEO* accepit, vitam consecutus est. Quod homo una cum suis partibus, intellectus, voluntatis ac omnium virium rectitudinem acceperit, probant sequentia *DEI* verba: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram* β) Spiraculum vitae non esse ipsam *DEI* imaginem & Spiritum *S.* Nam homo peccato corruptus amisit totam *DEI* imaginem, spiraculum autem vitae, quo Adam vitam continuavit naturalem, tam diu retinuit, quam diu *DEVS* ipsi in vivis esse clementissime concessit. γ) Spiraculum vitae non esse divinitatis particulam & tertiam hominis partem. Est enim impossibile, ut *DEVS* ex veris constet partibus, easque a se divisas inter homines distribuatur. Deut. 6, 4. Matth. 12, 29. Jacob. 1, 17. Malach. 3, 6. Fieri quoque non potest, ut homo divinitatis particulam, tertiam suae naturae partem, re-

cipiat. Duabus nempe partibus, corpore organico & anima rationali, absolvitur essentia humana, quae certis limitibus circumscripta, non potest Divinitatis parte, quae infinita, immensa, aeterna est, & reliquis Dei proprietatibus constitui. vid. *Hieronymum* adversus *Jovianum* l. 2. tom. 3. fol. 41. *Augustin.* tom. 1. l. 2. de Genes. contra Manichaeos p. 833. *Alphonsum Tostatum* tom. 1. oper. p. 83. *Eliam Cretensem* l. cit. δ) Spiraculum vitae non esse sapientiam, quam DEVS ab initio viarum suarum acquisivit. Spiraculum enim vitae, sexto die hominibus inspiratum, non fuit ante mundum conditum. Si inspirationis rationem habuisset *Ruffinus*, hanc quorundam Graecorum opinionem, *animas omnes tunc fuisse factas, cum omnia DEVS ex nihilo creavit*, vid. *Hieronymi Apolog. adversus Ruffinum* fol. 98. absque omni animi linguaeque haesitantia improbasset, ac Cabalisticae, reliquique Auctores, illorum doctrina imbuti, teste *Hieronymo* tom. 9. oper. fol. 101. non dixissent: angelos & animas ante mundi ortum in coelesti fuisse Jerusalem, quoniam intelligi haud possit causa, propter quam nonnulli nudi, alii divites, quidam servi, nonnulli nobiles in diversa orbis parte generentur, nisi causae praecesserint, quibus ex meritis haec animarum unaquaeque sortita sit. Spiratio enim est causa spiritus finiti; & DEVS, qui dixit, *Faciamus hominem*, de omni ejus parte locutus est: ut corpus ex terrae formavit gleba; ita spiritum, seu animam, spirando produxit. *Sexto die fecerat DEVS*, ait *August.* epist. 28. tom. 2. *hominem ad imaginem suam, quod utique secundum animam rationalem fecisse intelligitur.* Spiraculum vitae creavit nihil, nec fuit virtute creandi praeditum. Spiritus spirando productus, & cum corpore unitus, communicavit illi vitam, creaturas autem, quas DEVS absolvit ac perfect,

cit, omnium creaturarum ultimus, non produxit. Quod vis creandi creaturae communicari possit, statuit *Durandus*, opinionem ejus non improbat *Major*, communicationem istam rem dubiam esse sentit *Rubius*; alii vero Scholastici, quos allegavit *Amicus* tom. 2. *curfus theol. disp. 2. sect. 2. p. 3.* negant illam & pernegant. Nostra ecclesia distinguit humanam Christi naturam, cui omnis data est potestas Matth. 28. a spiraculo vitae, quod creatura est nuda, finita, & idcirco ab aeterno non genita. Non IX) Verbum Patris & lumen, omnium hominum animis insitum, Theosophiae fanaticae, ac revelationis immediatae principium, pugnat cum coecitate intellectus humani, lumine verbi divini unice corrigibili Ephes. 4, 18. Ephes. 5, 8. vid. *Impiet. Weigelian. Thummii* p. 20. sqq. Scriptura enim non est instar statucae mercurialis, quae hominem ad verbum & lumen internum adducit, ut cum *Schwenckfeldio* vid. *Wigand* de *Schwenckfeldismo* p. 14. *Weigelio*, *Rathmanno* & reliquis recentiores sentiunt Fanatici; sed virtute divina vivificandi Joh. 6, 63. regenerandi 1. Petr. 1, 23. fidem concedendi Rom. 10, 17. & salvandi Rom. 1, 16. Jacob. 1, 21. praedita, regenerat, convertit, Psalm. 19, 23. vivificat 2. Corinth. 3, 6. iustificat. Rom. 3, 27. sqq. & salvat Joh. 5, 24. Non X) Sophia a Patre, Filio & Spiritu S. distincta, ante mundum conditum subsistens, quoniam 1) Si ista existeret Sophia, duae naturae darentur aeternae, & divina multiplicaretur natura. Nam Sophiae coelesti, foeminae divinae, & a Personis divinis distinctae, teste *Arnoldo* cap. 3. libr. allegati a Jobo 28, 26. 27. *Salomone* Prov. 8, 22. & 29. tribuitur essentia, quae cum Trinitate aeterna est, ac perperua. *Die Weißheit ist allerdings*, ait *Arnold.* p. 24. *ein ewiges Wesen. Welches von allen sichtbaren Creaturen mit der hoch heiligen Dreyeinigkeit gleich ewig gewest,*

west, und auch in alle Ewigkeit bleiben wird. Nostrium argumentum confirmat distinctio sexus, quae habet locum in essentiis vel individualibus, vel specificè diversis. Eodem errore implicatus est *Timotheus Gottboldius*, qui sapientiam quidem non vocat foeminam aeternam, sentit autem, quod sit *eine verklaerende Krafft der Gottheit, welche sich Anfangs vor aller Creatur aus dem ewigen Licht des Sohnes Gottes ausergossen*, hanc appellat p. 143. *die erschaffene Weisheit, die in Creaturen ist, einen Ausfluß, Licht und Krafft aus der persoentlichen Weisheit.* Sapientia Dei essentialis emanat secundum nostrum tantum conceptum ex divina essentia; Sapientia vero, quam laudat *Timotheus*, emanat ex lumine Filii Dei, & vocatur Sapientia creata, quo titulo, & ab essentia divina, & a sua causa, a Filio Dei, realiter differt, & ante omnes existens creaturas, (pugnancia loquitur *Timotheus*) gaudet aeternitate, quae a reliquis Dei perfectionibus ac essentia ejus non potest divelli & separari. Si hanc sententiam, quae innititur attributo divino, & ab essentia Dei inseparabili, *Gottboldius* averfatur, argumentum approbat *Arii*, & rem aliquam, Deo inferiorem, ante mundum conditum fuisse, statuit. 2) Si Sophia per emanationem Personis divinis esset addita, auctus esset Personarum numerus coelesti & aeterna Sophia. *Die Weisheit*, ait *Arnoldus* p. 30. *ist ein geistliches, goettliches und himmlisches Wesen.* Quartam Deitatis personam negat *Timotheus*; Sapientiam autem coelestem & ex Filio Dei emanantem, dixit rerum omnium opificem, qui & substantia est, & res ultimo subsistens. Hae vero sunt conditiones, quae totam ac integram personae rationem absolvunt & perficiunt. 3) Fanatici acceperunt istam de Sophia coelesti opinionem a veteribus Haereticis. *Simon Magus* dixit

dixit Helenam, conjugem suam, intelligentiam, ac Angelorum, quibus se mundum effecisse statuit, procreatricem. *Basilides*, qui Magi doctrinam, quam amplexus est, novis opinionibus auxit, principium, dixit, vid. *Epiphan.* l. I. tom. 2. haeref. 24. unum & ingenitum est omnium parens, ab hoc procreata mens, a mente verbum, ab hoc prudentia, a qua Sapiencia prodiit. *Sophiam*, ait *Tertullianus* libr. adverst. *Valentinianos* c. 21. dicebant *Valentiniani* terram, matrem & Spiritum S, omnem illi honorem contulerunt foeminae. Hi & alii in errorem induxerunt *Theophrastum Paracelsum*, qui in libr. de ligno vitae p. 531. ait: *Ebe der Himmel und Erden erschaffen worden, da schwebet der Geist Gottes auf dem Wasser, und trug das verbum Domini, den Spiritum Domini in ihm, das Wasser war matrix &c. und in diesen Wasser war beschaffen Himmel und Erden &c. in den war der Geist Gottes, der in Menschen ist.* *Paracelsus* eodem errore implicavit *Weigelium*, qui foeminae, quam *Sophiam* esse putavit, naturam, his verbis exposuit: *Die himmlische Eva ist GOTT selber, diese beyde ein GOTT, ein Geist Gottes und Wort, die erstgebörne für allen Creaturen, Christus die Weisheit, durch welche Himmel und Erden geworden, diese himmlische Eva hat den Sohn Gottes geboren von Ewigkeit in der Trinitact.* Nam *Osrin* vocavit *Plutarchus* Sapienciam, & *Isin* scientiam ac *Minervam*. *Aegyptii* ante adventum *Josephi* in *Aegyptum* coluerunt ista rerum principia, qui detestati sunt *Genes.* 46, 34. Pastores, non propter arrogantiam, ut *Rupertus* & *Selneckerus* opinati sunt; nec propter *Aegypti* devastationem, cuius auctores erant Pastores, qui telte *Josepho* urbes & templa diruerunt, cuius causa, inquit *Bochartus* libr. I. c. 4. p. 374. sq. omnis pastor ovium *Aegyptiis* erat execrandus; sed propter cultum, vel rectius

C

super-

superstitionem, Exod. 8. Coluerunt enim Apin, ideoque Osirin. Vid. *Josephus*, *Philo*, *Diodorus Siculus* & alii a *Bonfrerio* in comment. in Exod. c. 8. p. 380. allegati. *Osiris* & *Isis* non sunt nomina Personarum divinarum, quas *Josephus* jussu *Pharaonis Aegyptios* docuisse *Gerhardus* tom. 3. Loc. §. 18. *Geierus* in comment. Psalm. 105, 22. & alii recte sentiunt, nec *Osiris* seu *Serapis* fuit *Josephus*, ut statuit *Julius Firmicus Maternus* de mysteriis & erroribus Relig. c. 14. id quoque non probat *Casalius* vid. ritus Aegypti. p. 29. *Serapidis* nomine, quod Aegyptii mundi Salvatore teste *Babylistae* principium, quod *Chalkiaci* vocant mentem, & appellant illud חכמה *Plato* Regem secundum, *Platonici* intellectum, ac mentem. Vid. *Plotinus Ennead.* 6. l. 2. c. 20. *Marsilius Ficinus* in Ennead. 9. c. 16. Haec verba: Jupiter & mas est & foemina, *Orpheo* tribuit *Apulejus*. Non est XI) humana Christi natura, quae a Deo non genita, sed ex Maria Virgine creata, nec Deo in initio viarum ipsius fuit realiter praesens, nec causa coeli ac terrae, reliquarumque rerum physica. Non XII) Dei Filius, qui Dei est creatura, quia i. recte dicit *Athanasius t. 1. orat. 3. contra Arianos*, Sapientia creatrix non est creata. Nam omnia, quae non sunt Pater, Filius, & Spiritus S. vid. contra *Arianos Epiphanium haerof.* 69. l. 2. t. 2. per Verbum, sive Sapientiam creatricem Joh. 1, 3. facta sunt. Verbo, ait *Athanasius* l. c. p. 392. non creata fuissent omnia, si ipsum ex numero operum aut rerum conditarum fuisset. 2. Creatio, qua aliquid fit, vel ex nihilo, vel ex inhabili materia, requirit infinitam potentiam, qua solus Deus causa creationis est efficiens. Job. 9, 8. Es. 44, 24. 45, 12. 18. creaturae autem omnes substantiae suae, dixit Auctor de Spiritu S. lib. 1. c. 7. p. 617. tom. 2. Oper. Ambros.

Ambros. proprietate clauduntur. 3. Ante mundum conditum nulla fuit creatura. Genes. 1, 1. Sed est XIII) Sapiencia hypostatica, Dei Filius, unus cum Patre & Spiritu S. Deus. Haec enim Sapiencia fuit ante mundum conditum, v. 22. sqq. quod Dei proprium, infinitam ejus essentiam a creaturis Psalm. 90, 2. distinguit. Hinc Verbum, quod fuit in principio, vocatur a Johanne c. 1, 1. Deus infinitus ac aeternus, qui potentia pollet infinita, quam rerum omnium opifex v. 30. universi mundi productione ostendit; gaudet auctoritate summa, quae omnes homines ad obedientiam istius exhibendam v. 32. obligat; ornat homines sapientia divina v. 6. sqq. condemnat malos v. 36. & Sapientiam recipientibus largitur vitam spiritualem ac aeternam v. 34. sq. Ipsi conveniunt actiones ac subsistentia, qua a Domino, qui istam acquisivit, distinguitur, & speciatim, quia genita est v. 22. & 24. est Verbum, quod caro factum Joh. 1, 14. seu Dei Filius.

§. IV. Deus autem, dicunt Dissidentes, 1) *Sapientiam essentialem possedit ab aeterno, per eamque concepit, dixit & fecit omnia.* Resp. Possedit Essentia divina essentialem sapientiam, a se realiter non diversam, vi suae Naturae, ac secundum nostrum conceptum, per aeternam exnuda essentia emanationem; Sapientiam autem hypostaticam genuit Pater, Personam divinam & realiter a se diversam. Verbum, quo Deus creavit, dicitur a *Justino Martyre in Dialog. cum Tryphone p. 72.* & *Tertulliano l. 5. advers. Marcion. p. 467.* hypostaticum. Verbum potentiae est medium creationis immediatum quo, Essentia ultimato in tribus Personis subsistens principium ejus quod. 2) *Per Sapientiam velut ideam perfectissimam architectatus est Coelum, &c.* Resp. Sapientia vero essentialis, principium creationis quo, non est Sapientia a Patre genita.

§. V. De Maria Virgine loqui Salomonem, conatur *Canisius* auctoritate *Epiphanii*, qui verba Salomonis, quoniam 9. cap. ait: *Sapientia aedificavit sibi domum*, ita exposuit: *Dominus creavit me, hoc est, aedificavit me in utero Mariae*. Resp. Domum a Sapientia aedificatam Prov. 9, 1. humanam Christi Naturam esse, arbitrati sunt *Athanasius disput. contr. Arium in Nic. Concil. p. 121. t. 1. & orat. 3. contr. Arian. p. 415. Hilarius in tract. 138. Psalm. §. 154. p. 511. Ambrosius de Fide l. 1. c. 15. §. 98. p. 463. tom. 2. Oper.* Hos sequuti sunt alii, speciatim *Nicetas in comment. in Greg. Nazianz. orat. 44.* Quod Patres nonnulli Sapientiae domum, & humanam Christi naturam, & Ecclesiam dixerint, auctoritate *Catenae Patrum* in h. l. comprobatur. Nam *Cyprianus c. 15. l. 1. adversus Judaeos p. 19. nominat illud templum Christi corpus, & c. 20. p. 21. vocat Sapientiae domum Ecclesiam.* Idem de illa domo statuit *Hieronymus tom. 7. oper. fol. 9. ad cap. 9. Proverb. Salom.* Sentio cum *Augustino*, qui tom. 5. oper. de Civit. Dei lib. 17. c. 4. p. 945. & c. 20. p. 982. Domum, a Sapientia compositam, Ecclesiam esse existimat, quam sententiam suam fecerunt *Munsterus, Clarius, Mercerus, Lavaterus, Geierus, Calovius & alii.* Illa enim Domus a Sapientia aedificata est, in qua hostiae, quae a *Cypriano* Sacramenta nominantur, mactandae sunt spirituales. *Epiphanius* & reliqui Patres allegati, qui humanam Christi naturam Sapientiae domum vocarunt, non statuunt, quod de Maria virgine haec verba: *Deus acquisivit me &c.* intelligi debeant.

§. VI. *Munsterus & Clarius* ita argumentantur: *Verbum Dei & Potentia ejus sunt aeterna, & sicut verbo omnia sunt condita, ita omnia reguntur & dispensantur verbo Dei.* Sunt Omnipotentia ac Dei Verbum, quatenus Dei sensus,
con

conceptus ac decretum est, aeterna; non autem a Deo genita, nec apud Deum, ideoque non Sapientia, quae est λόγος apud Deum, ipseque Deus, per quem omnia facta sunt. Joh. 1.

§. VII. Ne opus efficiam & navem, quod alii cum laude absolverunt, mitto argumenta *Socini & Enjedini*. Nam illius rationes refutavit *Gerhardus in Exegeti Loc. 3. n. 129. p. 38.* istius autem nodos resolverunt *Feuerbornius & Becmannus*, & argumenta Fanaticorum affero in medium, eaque refello. 1. Sentiunt Fanatici veteres, *Weigelius*, & alii, se gravi inniti argumento, divina nempe inspiratione, qua Deum, suae Naturae partem Adamo olim concessisse, arbitrantur. Resp. Veteribus Haereticis, qui eodem usi sunt argumento, ita respondet *Chrysoſtomus tom. 1. oper. sermon. 13. in cap. 2. Genes. p. 79. edit. Eton. & p. 32. Lugdun. Anſam ex verbulo inspiravit rapientes asserunt, ex Dei essentia esse animas. Quoniam obtenebrata est ratio eorum, etiam veram Scripturae mentem ignoraverunt. Si ideo, quod Scriptura dicit: inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae: hoc dicere volumus, necesse erit & Deos affingere, & manus tribuere, quandoquidem inquit: Et formavit hominem &c. Quia haec de Deo sunt dicta, ita illa accipiamus, ut par est ea de Deo accipere. &c. Exponit Deus creationem animae inspirationis termino, quo brutorum animas, quas vivas terra produxit, ab animabus hominum, quae sunt spiritus, distinxit apertius. 2) *Moses*, dicit *Poiretus l. 1. oecon. divin. c. 11. §. 3.* Deum ita introducit, ut cum non per mandatum, non per formationem aut creationem, sed per inspirationem animam produxisse narret. Quae duo profecto non parum inter se differunt &c. Inspiratio est communicatio ejus, quod in intimis, seu intra cor spi-*

rantis est. Ergo Deus homini ea dedit, quae in ipso erant, hoc est divinam naturam suam: nihil enim aliud in Deo est. Vim argumenti, quo Chrysoſtomus uſus eſt, infringere conatur nova oris Dei interpretatione. Deus, ait, communicavit cum homine ſpiritum ſuum per faciem ſuam, quo nomine Filius Dei in ſacris frequenter indigitatur &c. Si pro verbo faciei & oris reponas vocem intuitus, conſiderationis, contemplationis aut viſus, res eodem redibit. Videlicet Dominus inſpiravit per conſiderationem ſui, aut ſeſe contemplando ſemetipſum in imagine ſua eſſentiali, in Filio ſuo, per quem, propter quem, & ad quem fecit omnia, adſpiciendo &c. Ergo in hac contemplatione Dominus in hominem ſpiravit, ſpiritum ſeu animam vitarum. Reſp. Si inſpiratio a mandato divino, formatione & creatione differt, non diſtinguitur inſpiratio animae ab inſpiratione Spiritus S. & quia Spiritus oris Dei, vi ſpirationis, tertia Trinitatis Perſona eſt, omnis hominis anima erit Spiritus S. & perſona divina. Eſt animae humanae inſpiratio certus creandi modus, ideoque vera creatio, cujus cauſa omnes homines Dei ſunt creaturae. Deus enim dicebat: Faciamus hominem Genef. 1, 26. & Moſes ait v. 27. bis, Deus creavit hominem, utiturque verbo ברא quo materiae quoque creationem v. 1. indicavit. Cum homine imaginem Dei eſſe conditam, probat Paulus Ephes. 4, 24. ubi Adamum vocat ἀνθρώπου, hominem in juſtitia & ſanctitate veritatis κτισθέντα, creatum. Deum per ſuam Faciem ſeu Filium ſpiraculum vitae ſpiraffe non dixit Moſes, cujus haec ſunt verba: &c. ויפח באפיו & inſpiravit in faciem. Quod נשמה in naribus hominis ſit, probat auctoritate Eſaiae cap. 2, 22. *Selneccerus* in comment. *Scriptura*, ait recte *Alphonſus Toſtatus* l. 1. p. 83. voluit manifeſtare animam per vitam, quae eſt ab anima: ipſa autem
vita

vita permanet, quamdiu in homine est respiratio. Fuit inspiratio animae κοινωνία καὶ ἀλλοποίησις seu communicatio effectiva, non κοινωνία καὶ ὁμοσεσίω & divinae partis. 3) Opinionem suam confirmari putat *Poiretus* vita hominum divinitus vivente, quae Joh. 1, 4. fuit in verbo. Quae verba, ait, eodem redeunt, quo verba *Mosis* dicentis, Deum ex se per Filium suum spirasse spiritum vitarum, & manifesto docent, essentiam animae, qua divinae, eandem esse, quae est ipsius Dei, quae in Verbo semper fuit. &c. Addit *Johannes*: vita haec est lux hominum, nimirum, haec vita est, quae & in divino Verbo luminosissima est, & homines, in quibus per divinam gratiam suam habitat, illuminat. Resp. λόγος habuit ab aeterno formaliter potestatem vitam concedendi hominibus, vita vero creaturarum, speciatim hominum, naturalis, spiritualis & aeterna, nec est, nec fuit formaliter in λόγος. Vita hominis non tantum est spiritualis, sive intentionalis, verum etiam physica, cum utraque finita & non absolute perfecta sit, ac ultima speciatim materia non liberata, non potest λόγος, Personae divinae, ac omni ex parte perfectae, formaliter convenire. Lux & sapientia hypostatica est Dei Filius, qui homini intellectum & rerum humanarum divinarumque intelligentiam, non autem mentem ex se deductam, spiritualis cognitionis principium, concessit. 4) Quia *Paulus* Coloss. 1, 15. Christum nominat primogenitum, Deique imaginem, arbitratur *Poiretus* l. cit. §. 6. & 7. res intelligentes ex Deo natas esse perinde ac Filium Dei. Resp. Rectius sentit de Primogenito *Athanasius* in expositione Fidei l. 1. p. 241. ante omnem, ait, substantiam rationalem & intellectualem natus est. Angelos & animas vocari a Paulo creaturas, non potest inficiari *Poiretus*. Hinc ipsi sequens *Athanasius* oppo-

opponimus argumentum: cum *Filium*, inquit, *Dei Primogenitum* dicit Paulus, non esse creaturam ostendit, sed foetum Patris: peregrinum enim est, & alienum a Trinitate, si dicatur creatura, quoniam omnia creata sunt a Patre per Filium, & solus Filius a Patre genitus ab aeterno est, ideoque Primogenitus est omnis creaturae. Auctor comment. in h. epist. p. 263. Appendic. oper. Ambrosii inquit: Ante omnem creaturam, genitum Filium, non creatum, testatur Paulus, ut scerneret nativitatem ejus a Creaturae factura, & ut hoc penitus clarescat, subjungit: Quia in ipso condita sunt &c. 5) Sapiencia clamans est in homine, dicit Weigelius, vid. disput. huj. §. 2. p. 5. Resp. Omnis sapiencia, qua anima imbuta est, supernaturalis, ex Verbo divino ejusque intelligentia orta est, quae in omnibus, si a spiraculo vitae nihil differt, hominibus reperitur, ac lumen est universale, Fanaticae Theologiae principium, cui animi nostri coecitas, & totalis imaginis divinae amissio, adversantur. Spiraculum vitae, quod imaginem Dei amisit, ac potestati diaboli se subjecit, non est semen mulieris, quod solus est Christus, sanctus & purus Mariae filius Genes. 3, 15. inferni victor Os. 13, 14. nostraeque salutis restaurator. Christus, inquit Irenaeus l. 5. c. 18. est semen mulieris, quia ex virgine, quae Gal. 4, 4. mulier dicitur, natus est, & Cyprianus l. 2. adversus Judaeos c. 1. §. 9. p. 28. ait: Hoc semen, virginis scilicet, Matris Messiae Esaias c. 7, 14. felicissimae, praedixerat Deus de muliere procedere, quod calcavit caput diaboli. Idem de illo semine sentiunt Origenes tom. 1. oper. hom. 19. in Jerem. p. 193. Lutherus tom. 2. Oper. Altenb. p. 314. & reliqui Nostrates. Quoniam λόγος spiraculi vitae auctor est, non potest illud semen esse mulieris, quod totum hominem peccatis ac potestate diaboli liberavit. Johannem, qui

qui epist. i. c. 3. ad hoc apparuit, dicit, Filius Dei, ut destruat opera diaboli, verba Moſis Genef. 3. bene interpretari, ſentit recte *Selneccerus* in comment. Si vero Spiraculum vitae, Adamo olim conſeſſum, ſemen fuiſſet mulieris, quod diabolum debellavit, fuiſſet in Paradifo Adami anima Meſſias, non promiſſus Adamo, & aliquando futurus Mariae Filius. Pro Fanaticis non facit opinio quorundam Auctorum, qui Viros ſanctos & religioſos ſemen mulieris vocare non dubitant. *Chryſoſtomus* enim *homil. 13. in c. 3. Genef. Deus*, inquit, *ſpiritualem ſerpentem pedibus noſtris ſubjecit humiliatum, & nos incumbere illius capiti fecit.* Cum *Chryſoſtomo* ſentit *Nicetas* in *comment. in Gregor. Nazianz. orat. 42. p. 1177.* Electos ſemen eſſe mulieris, quod ſerpentem, diabolum, ſupprimat, exiſtimarunt teſte *Spanhemio* in *exercit. de Gratia DEI univerſali p. 184.* *Oecolampadius, Muſculus, Junius, Marloratus, Rivetus* & alii. Hi enim Auctores dixerunt Electos ſemen mulieris, & non recte divina interpretati ſunt verba, vid. *Calov. in Bibl. illuſtrat.* Fanatici autem vocarunt ſemen mulieris electis pariter ac reprobis commune vitae ſpiraculum. Spiraculum vitae non eſt Chriſtus, nec Chriſtus in nobis. Λογος enim eſt primi vitae ſpiraculi cauſa, & Chriſtum non tenemus ac potimur vi generationis, ſed virtute Sacramentorum ac fidei. i. Petr. 1, 3. 4. Ephes. 5, 26. 30. Gal. 3, 27. i. Cor. 10, 16. Joh. 17, 20. 23. Eph. 3, 17. Chriſtum vero cum homine natum, Gentilium inventum, ac Haereticorum idolum, rident Chriſtiani. Spiraculum vitae non eſt Dei Spiritus & Spiritus S. Opinionem fanaticam tempore *Tertulliani* Haereticorum animos occupaffe, probat Presbyter ille Carthaginenſis lib. de anima c. 11. p. 267. *Haeretici*, dicens, *neſcio quod ſpirituale ſemen infulciunt animae de Sopiae matris occulta liberalitate*

conlatum, ignorante factore; quum scriptura factoris magis Dei conscia nihil amplius promulgaverit, quam Deum flantem in faciem hominis flatum vitae, & hominem factum in animam vivam, per quam exinde & vivat & spiret: satis declarans differentias spiritus & animae &c. Primo, ait, data est a Deo hominibus anima, i. e. flatus populo in terra incedenti, id est in carne carnaliter incedenti, id est in carne carnaliter agenti; postea Spiritus, eis, qui terram calcant, id est opera carnis subigunt. Haec conferantur cum illis, quae Tertullianus Marcioni lib. 2. c. 9. p. 372. opposuit. Eadem distinctione utitur Irenaeus, qui l. 5. c. 12. hominem perfectum, ex carne, anima & spiritu constare arbitratur, non ex tribus, quas fingunt Gentiles, Haeretici ac speciatim Fanatici, naturae humanae partibus, sed ex Spiritu Dei & partibus essentialibus, quae sine isto Spiritu caro & sanguis nominantur. Spiraculum vitae Spiritum Sanctum quoque vocavit Philastrius, Augustinus autem l. 13. de Civitate Dei c. 24. p. 741. sqq. tom. 5. oper. refutavit illam opinionem, parum considerate, dicens, quibusdam visum est, in eo, quod legitur: Inspiravit Deus in faciem ejus Spiritum vitae &c. non tunc animam primo homini datam, sed eam, quae jam inerat, Spiritu S. vivificatam. Movit enim eos, quod Dominus Jesus posteaquam resurrexerit a mortuis, insufflavit, dicens, discipulis suis. Accipite Spiritum S. &c. Augustinus negat recte dixisse Evangelistam: Et facti sunt in animam viventem, & si id, inquit, dictum esset, hoc intelligeremus, quod animarum quaedam vita sit Spiritus Dei, sine quo animae rationales mortuae deputandae sunt. A Patribus, qui opinionem, quam Augustinus refutavit verbis, amplexi sunt, dissentiunt quoque Pontificii, qui auctoritatem Patrum lucem ac ducem consequuntur, Bon-
fre-

frerius & Pererius in commentariis. Accepit Spiritus S. non a spiratione causali, qua primi hominis est anima, sed a spiratione non causali, seu personali, suum nomen, quod rationem explicat Personae singularem ac divinam nullique naturae ἁσιωδοῦς communicabilem. Si Spir. S. vitae esset spiraculum, multis laboraret infirmitatibus, & esset, violata lege, peccator iusta poena dignissimus. 6) Quod Christus vitae sit spiraculum, putat Sperberus divina probari imagine. Homo, dicit, secundum Dei imaginem factus est, imago autem est Christus. Resp. Multi quidem Patres, Cyrillus Alexandrinus, Auctor contra Eunomium, Clemens Alexandrinus, Athanasius, & alii a Petavio tom. 2. Dogmat. c. 5. p. 328. allegati, statuerunt, Filium Dei esse imaginem Dei, cuius homo imago est; Facio meam Petavii, qui a Patribus dissentit, sententiam, si stricte, ait, & accurate loquimur, non ad hujus magis, quam aliarum Personarum imaginem homo est factus. Divinitatis enim ipsius effigiem, non Personae cuiuspiam prae caeteris gerit. Itaque, faciamus hominem ad imaginem nostram, dixit sive Deus Pater, sive tota ipsa Trinitas; non ad imaginem tuam, ut adversus Anzthromorphitas Cyrillus ostendit. Nemo Deo melius naturam divinae imaginis verbis exposuit, qui istam in sanctitate & iustitia Ephes. 4, 24. & in perfecta rerum divinarum intelligentia Col. 3, 10. positam, nos edocuit. Fanaticus non sentit cum Patribus, sed potius cum Philone, qui in libro de mundi opificio Adami animam longe fuisse, ait, excellentissimam, eo, quod nullo exemplari alio ex rebus procreatis usus est ad illius productionem, sed solo suo Verbo. Sentit enim Philo, esse hunc mundum, ad ideam, quam vocat λόγον, formatum. Ista vero Idea, seu archetypum, est mundus intelligibilis, Idea idearum, Deique Verbum.

vid. *Petav. tom. 3. Dogm. l. 2. de Opificio sex dierum c. 4. p. 165.* Ut Philo & Platonici Divinitatis ac Ideae istius partem mentem vocabant humanam: ita dicunt Fanatici Spiritum, tertiam hominis partem, divinam, ac Christum in hominibus.

§. VIII. Partem Divinitatis, a Deo genitam, & nobis concessam divinitus, sequentibus argumentis demonstrari, existimant Fanatici: Der Vater, dicunt, der Lichter hat uns nach seinen Willen gezeuget, durch das Wort der Wahrheit. Jacob. I, 17. & 18. Darumb vvird auch unsere Seele, semen Dei, der Saame Gottes Malach. 2, 15. genennet, vveil der Herr unser Seelen Theil ist Psalm. 106, 5. Denn da GOTT der HERR den ersten Menschen aus einem Erd-Kloß formiret hatte, bliefs Er ihm einen lebendigen Athem in die Nasen, vvelcher Athem vvar des lebendigen Gottes Job. 33, 4. Ist also die Leuchte des HERRN des Menschen Athem, die durch das ganze Hertze gehet Prov. 20, 27. und der HERR ist Spiritus oris nostri Psalm. 33, 6. Daher gefaget vvird, das Gottes unvergaenglicher Geist sey in uns allen Sap. 12, 1. auch sonst (ohne das) der Herr ein GOTT der Geister Num. 16, 22. und ein Vater der Geister, ja der evvige Vater unser aller Hebr. 12, 9. & Malach. 2, 10. ist und genennet vvird: Wir aber sind Goertliches Geschlechts Act. 17, 28. und Kinder GOTTES 1. Joh. 3, 1. und seine Erben, und also Mit-Erben Christi Rom. 8, 16. 17. Denn vvir kommen alle von einem HERRN, beyde der da heiliger, und der geheiliget vvird Hebr. 2, 11. Darumb schae-met sich auch CHRISTUS nicht, unser Bruder zu heissen. Vid. *Sperberus in mysterio magno, Poiretus, Felgenbauerus, & alii.* Resp. 1. Pater luminum Jac. 1. est tota Trinitas, cujus immutabilitas non est primae Trinitatis Personae, sed divi-

divinae Naturae essentialis proprietas. Non genuit Pater luminum, sed regenuit homines, quorum nullus potest dicere: *Dominus acquisivit me in initio viarum suarum.* Ab *Atanasio & Fulgentio*, qui *Jacobum* his verbis: *Ἐγενήθη ὁ υἱὸς ἀπεκώνησεν*, volens genuit, nativitatem Filii aeternam, quae naturalis est & necessaria, a regeneratione hominum, quae est voluntaria & libera, distinguere putarunt, alienus est *Brochmandus*, cum alia instituti Apostoli sit ratio. Indicavit quidem *Jacobus* veram regenerationis causam, incredibilem Dei Benevolentiam; haec vero probat perspicue, quod *Jacobus* regenerationem hominum a generatione propria ac hyperphysica diversam verbis exposuerit. Hoc argumentum confirmat Verbum Veritatis, seu Evangelium, quo, teste *Jacobo*, filiorum Dei fit generatio. Evangelio enim gignitur fides, ac tota regeneratio ab aqua & Spiritu absolvitur. Rom. 10, 14. Joh. 1, 12. 1. Petr. 1, 23. Joh. 3. 2) *Dieu* putat, *יהוה* seu *Unum* significare *Malach.* 2. Deum, qui semen quaerit divinum, cujus ipse Auctor & Pater dici queat. *Hieronymus* dicit tom. 6. oper. fol. 132. *unus Deus, quid quaerit, nisi semen Dei, hoc est, filios de Israelitica stirpe genitos*; *Lutherus* putat tom. 7. Oper. Altenb. fol. 708. unum esse *Abrahamum*, & semen Dei esse semen a Deo promissum; *Lutherum* sequuntur *Balduinus* in comment. p. 977. *Calovius* in *Bibl. illustrat.* & *Winckelmannus.* *Marckius* in comment. in *Hagg. Zachar. & Malach.* part. alt. p. 1390. *Homo*, ait, *ille vel est Adam, vel Isaac, vel potius Abraham; Adamum, quem Deus fecit unum, intelligendum esse puto. Semen Dei, dicit Calvinus part. alter. tom. 3. p. 752. est semen legitimum; Piscator* ait: significat *liberos sanctos ex Dei institutione in legitimo conjugio natos, idem de illo semine sentiunt Himmelius & Tarnovius & reliqui.*

Haec verborum interpretatio non adversatur analogiae Fidei, fanatica vero opinio nec potest Scriptura Sacra, nec ratione defendi. 3) Quod Psalmus 16, 5. de Davide agat, sentiunt *Calvinus in comment. tom. 3. oper. p. 60. sqq. in Institut. l. 2. c. 11. n. 2. fol. 86. tom. 6. oper. & lib. 3. c. 25. n. 10. & Grotius. Hieronymus* autem ita fol. 10. tom. 8. operum verba divina exponit: *Haereditas Christi Ecclesia est, & Dominus est pars corporis sui.* Celeberrimum Presbyterum sequuti sunt *Aegid. Hunnius vid. Anti Pareum alter. t. 2. oper. p. 857. Calovius in Bibl. illustrat. ac reliqui Nostrates*, nec non *Piscator* in Notis. *Pareus* ipse non potest negare, quod Apostoli Christi personam ac officium sacerdotale isto varicino demonstraverint. Conditionem haereditatis, de qua Deus loquitur, ostendit *Calovius* verbis sequentibus: *Dominus, inquit, dicitur haereditatis pars Christi, ut Deus Levitarum fuit portio; tum ut sacerdotium ejus denotetur, tum ut designetur, Christum, secundum humanam naturam spectatum, hanc portionem sibi elegisse, inque Domino unice delectationem habere.* Non multum ab hac sententia abit *Piscator*, qui putat esse metaphoram Psalm. allegat. a divisione agrorum inter haeredes petitam, quomodo olim terra Canaan divisa fuit inter duodecim tribus populi Israelitici. Quoniam divus verborum Auctor calicis mentionem fecit, istum de cibaria portione loqui putant *Geierus in comment. & Menochius l. 6. de Republ. Hebraeorum c. 3. p. 503.* Res controversa est Vox מנה quam partem constitutam ac dinumeratam portionem seu distributionem significare, sententiis divinis probant *Castellus & Schindlerus in Lexicis.* Si res inter homines distributa divinitatis pars est, vel in partes divisus est Deus, vel novis partibus auctus quotidie multiplicatur. 4) Quem *Elibu* Job. 33. אלהים seu

seu Dei Spiritum, essentiae humanae Auctorem, nominat, est tertia Trinitatis Persona. **יהוה** Dei est nomen, quod significat Numen, seu Deum fortissimum, qui habet **רוח** seu Spiritum, ideoque Deus est spirans, sive Persona divina. **רוח** seu Spiritus distinguitur a Deo, qui nominatur **יהוה** non **רוח**, sed **רוח**. Nam naturam virtute, qua hominem effecit, eadem instructus, habet eandem, & est Spiritus Oris Dei Psalm. 33. qui totum Coeli exercitum creavit. Hanc sententiam tenuerunt olim Patres, *Basiliius M. Homil. 17. in Sanctum Baptisimum p. 510. Ambrosius l. 1. Hexaemer. c. 8. §. 29. p. 17. & de Noe & Arca lib. uno c. 16. §. 58. p. 251. Hieronymus 7. tom. oper. fol. 104. & reliqui Theologi, Gerhardus in Exeg. Loc. 3. n. 31. tom. 2. de Imag. Dei n. 12. Dorffh. P. 2. Theol. Zachar. disp. 5. n. 48. p. 197. & in Pentadec. c. 2. §. 36. p. 93. Calov. in Bibl. illustr. & alii. A Cajetano dissentit Bolducius tom. alter. in Jobum p. 523. sq. ac sentit, quod veram verborum *Elihu* rationem non ostenderit; existimo quoque de Spiritus Dei opere non recte statuisse *Cajetanum*. Rationem enim, ait, suae scientiae & integritatis reddit *Elihu*, quia communes quidem homines fecit *El*, me autem, dicit, fecit Spiritus *El* (i. e. Dei fortis) ac per hoc sum similis Spiritui Dei, sum unus illorum, de quibus ante dixit, spiritus est in homine, & spiritus omnipotentis fecit eos intelligere. Est equidem Spiritus S. omnis, quo intellectus collustratur humanus, luminis causa; at verbis recitatis laudat *Elihu* Spiritum S. non suae prudentiae, ut *Nicetas* quoque putavit, omni *Jobi* Sapiencia majoris, sed vitae suae Auctorem. Venit potissimum in controversiam spiraculum omnipotentis, quod *Calvinus* in commentar. tom. 2. part. 2. p. 575. hominis Spiritum & vitam, *Piscator* animam rationalem, *Schlichtingius* & *Erjedimus* Spiritum,*

ritum, quo vivimus, & Adamo inspiratum vid. *Calovii System.* tom. 3. p. 785. quos sequitur Fanaticus, nominarunt. *Mercerus* statuit p. 260. comment. *alludi ad primam hominis creationem, quae initio Genesis describitur, quum Deus in hominem vitae spiraculum insufflavit.* Sentio cum *Gerhardo, Calovio, Dorſcheo* & reliquis Theologis, a quibus ex Reformatis non dissentit *Gisbertus Voetius P. 1. disput. select. p. 819. sq.* quod Spiraculum omnipotentis sanctus Dei sit Spiritus. Differt Spiraculum omnipotentis a spiraculo vitae non tantum nomine, verum etiam re ac natura. Spiraculum vitae est principium, quo homo vivit formaliter; at Spiritus Dei, qui hominem effecit, concessit ipsi vitam, seu vitae spiraculum. Quicquid igitur potuit Dei Spiritus, id quoque effecit, infinitum, quod nos efficienter vivificat, omnipotentis spiraculum. *נשמה* usurpatur de homine tantum & animam hujus ratione praeditam denotat, dicunt Philologi, *Schindlerus* & *Castellus*, quorum sententiam ibi puto esse observandam, ubi *נשמה* significat animam, quae rationalis est, hominisque Spiritus. *Galatinus* a *Dorſcheo* in Pentadec. disp. 2. §. 36. allegatus putat Jobum dixisse: *Anima Schaddai vivificat me.* Et Filium *Schaddai* esse probaturus, ait, *cum nec Pater, nec Spiritus S. animam habeat, sed solus DEI Filius, qui est virtus & Sapiencia Patris, qui animam illam habet, quam sibi univit, sequitur plane, de solo Dei Filio Job fuisse loquutum.* Theologos, speciatim *Calovium* l. cit. in *System.* Trinitatem verbis Jobi ac Dei Filium nomine *Schaddai* demonstrasse non ignoro, a *Galatino* vero ideo dissentio, quoniam non tantum Filius Jobum vivificavit, verum etiam Dei Spiritus, seu Spiritus S. illum effecit, ac idcirco vitam quoque concessit. Anima humana, cum qua Filius Dei unitus est,

tem-

tempore Jobi non fuit, ideoque non potuit causa creationis physica ab *Elibu* nominari. Quamquam *Elibu* vitam suam animae tribuisset rationali, non tamen dixisset, esse istam partem divinam & ex Deo emanantem. Spiravit Filius Dei primi hominis animam, non autem *ficto corpore*, ut sentit *Lactantius* l. 2. de *Origine erroris* c. 12. p. 100. edit. *Cantabrig.* spiravit animam de vitali fonte Spiritus sui, qui est perennis. 5.) Interpretes tulerunt diversas de his Salomonis verbis **כִּי נִשְׁמַת אֱלֹהִים נְרַ יְהוָה** Prov. 20, 27. sententias. Quidam existimarunt, Salomonem explicasse cognitionem ipsius Dei, qui omnia in homine consilia penetrat, ac comprehendit. Ita enim *Munsterus* & *Clarius* exponunt verba Regis sapientissimi: *Lucerna Domini perscrutatur Spiritum hominis, & omnia penetrabilia ventris: i. e. interiora cordis.* Alii duce *Aben Ezra* verba ex textu hebraeo ita teste *Cornelio a Lapide* vertunt, *Lux Domino spiritus hominis, perscrutanti omnia penetrabilia ventris.* Quae verba *Cornelius a Lapide* ita exponit. *Deo lucidus est, id est, perspicuus est, & patet, hominis spiritus: ipse enim omnia intima mentis perscrutatur & pervidet.* Totum Salomonis argumentum ita componit *Calovius in Bibliis illustratis: Si metuendus, inquit, Rex est, rotam inducens, ventilans & exagitans impios, magis certe metuendus Dominus, cui patet ipse hominis animus.* Eandem sententiam Graecos Interpretes tenuisse, verbis LXX. Interpretum: *Φῶς νοῦς πνοὴ πνεύματων, ὅς ἐπευνᾶ* &c. demonstrari, statuerunt *Calovius* & *Cornelius a Lapide.* Catena Graecorum Patrum, duas, verba Salomonis explicantes, recitat p. 284. sententias, quarum una haec est: *Significatur per lucem Domini &c. nihil in homine usque adeo abditum latere, quod Deo sit obscurum, quippe cum ipsa etiam anima, ubi eam scrutatur, lux ipsi existat, hoc est, aequae illi pateat, atque lux ipsa.*

ipsa. Alii putant, lucernam sive lucem Domini indicare Dei favorem ac benevolentiam, quoniam lucis instar hominem recreat & vivificat. Haec sententia displicet *Vazabulo*, qui, quidam, ait, liberius: *Exhilarari a Deo, vita est hominis, & penetrat totum corpus.* Quidam, teste *Cornelio a Lapide*, putant, Spiraculum seu spiritum esse ipsum sermonem, eumque Domini esse lucernam. Multi statuunt, Salomonem vocare animam hominis lucernam Domini, speciatim *Geierus*, *Cornelius a Lapide*, *Carrwrightus*, *Mercerus*, *Baynus*, *Amama* & alii. Dicitur autem anima lux, quia pollet ratione, & perspicacitate animi ingeniique acumine praedita est. Auctores, ita de נשמת אדם sentientes in duas quasi classes dividuntur a *Cornelio a Lapide*. Sunt enim multi, qui sentiunt, a Salomone animam, ac naturale ingenii ejus acumen laudari; quidam autem putant, dici animam, divino lumine collustratam lucernam, quae arcana hominis consilia novit, ac omnes ejus cogitationes dirigit ac moderatur. Horum Auctorum numerum augere *Hieronymum*, credit *Cornelius a Lapide*. *Domini*, enim ait, *afflatus illuminatio, cum in mentem hominis venerit, sibi metipsum illuminans ostendit, quae ante Spiritus S. adventum cogitationes pravas & portare poterat & pensare nesciebat.* Mitto opinionem, cujus *Schickardus c. 6. Jur. Reg. Hebraeor. theor. 19.* mentionem fecit, ac sentio, primam potissimum & ultimam Interpretum sententiam ejusmodi niti argumentis, ut utraque absque omni animi errore admitti, ac defendi possit. Posset Fanaticus se auctoritate veterum tueri, si quis Patrum, ut p. 539. opinatur *Cornelius a Lapide* sentiret, *Deum esse ipsam vitam increatam & essentialem, a qua omnis angelorum, hominum & animalium vita dimanat, ceu radius a sole.* *Jesuita* allegavit Catenam Graecorum Patrum; ista autem verba

verba in Catena Graec. Patr. non lego: *Lux, ait, Domini dicitur spiritus, vel vita hominum, quia rationali vita praeditis, vitae causam adfert &c.* Fanatici opinio innititur falso fundamento. Sentit enim Deum esse proprie lucem, Filium Dei ejus splendorem, ac Filii splendorem esse animam hominis, lucem veram, ac ex luce summa & infinita deductam. vid. *Sperberi myster. magn. c. 20. p. 81.* Quamquam non omnes ita de anima sentiant Fanatici, existimant tamen, mentem vel spiritum, tertiam partem hominis, esse partem a Deo avulsam hominique concessam. *Timoth. Gotthold* vocat istam lucem seu lucernam die offenbährende und verklaerende Weisheit, einen Ausfluss aus der Persoelichen Weisheit. De emanatione equidem lucis ac vitae omnium creaturarum ita loquitur *Auctor* des grossen Geheimnisses der Menschwerdung des ewigen Wortes im Anhang p. 19. Der Ausfluss von Gott ist nicht also zuverstehen, als sey es eine wesentliche Ausfließung von Wesen und ewiger Substanz des Schoepffers, sondern als eine Wirkung und Frucht, und lebendige Kraft, als der Glantz und Schein, oder Waerme, von der Sonnen ausgehet. Iste autem Fanaticus ostendit recitatis verbis, se aliosque erroribus esse implicatos. Quæritur enim: an Deus sit causa sapientiae divinae procreans in rigore talis, vel an sit causa procreans secundum analogiam? Item, an emanatio ex Dei essentia vel sit realis vel virtualis? Nomen illud, der Ausfluss aus Gott, significat emanationem, quam virtualem esse negat Fanaticus, dicens: sic ist nicht wesentlich; sed statuit esse realem, quoniam Lux illa, inquit, se haber instar radiorum, quos ex sole emanare, nemo ignorat. Quamvis igitur Fanaticus emanationem lucis ex Deo negaverit essentialem; concessit tamen emanationem ex essentia divina veram ac realem. Omnis essen-

ria, realis emanationis causa, est composita, divisibilis, mutabilis, dependens, imperfecta minimeque Deus. 6) Pessimus verborum Psalm. 33, 6. interpres est *Sperberus*, der *HErr*, dicens, *est spiritus oris nostri, der Geist oder Athem unsers Mundes*. In nullis Bibliis haec leguntur verba: sed ita se habent textus authenticici verba: פיו רוח LXX. τῷ πνεύματι τῆς σώματος αὐτῆς; & vulgatae: Spiritu oris ejus. Antiquitatem verborum edocent nos quoque Patres. Verba LXX. Interpretum allegantur ab *Auctore Expositionis Fidei* p. 296. oper. *Justini Martyris*. *Tertullianus* adversus *Hermogenem* p. 244. recitat verba sequentia: *Spiritu ipsius virtutes eorum creatae sunt*; *Origenes tom. 2. oper. in comment. in Job. p. 43.* ait: *Sermone Dei, τῷ λόγῳ τῆς κοίτης coeli formati sunt*; & *Spiritu oris ejus, καὶ τῷ πνεύματι τῆς σώματος αὐτῆς omnis virtus eorum*. Eadem verba recitat *Clemens Alexandrinus* in Admonitione ad Gentes p. 41. edit. Colon. λόγῳ αὐτῆς ἐξεπεώθησαν ἕρπνοι, καὶ τῷ πνεύματι τῆς σώματος αὐτῆς πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Noster spiritus non est virtute infinita instructus, nec mundum, nec rem aliam, vel ex nihilo, vel ex materia inhabili effecit. Si iste noster est spiritus, qui totum Coeli exercitum produxit, dicatur ratio, cur non cum corpore humano unitus idem efficiat. Si virtute creandi gaudet, Deus est; si istam vero amisit, nec particula, quae ex Deo emanavit, dici meretur. Nosram sententiam confirmant Patres, qui productione exercitus coelestis Spiritus S. divinitatem demonstrarunt. Haereticis, qui Spiritum S. creaturam dixerunt, opposuit *Athanasius t. 1. oper. in epist. ad Serapionem* p. 205. haec Dei verba: *Spiritu oris Dei omnis virtus eorum; nam indivisibilis, dixit, est a Verbo Spiritus*; ostenditque eodem dicto p. 220. essentialitatem inter Patrem Filium & Spiritum S. communionem. Idem fecerunt *Gregorius Nazianzenus orat. in Sanct. Pentecost.*

cost. aut oratione 44. p. 714. *Basilus Magnus hom. 17. p. 510. Epiphanius haeres. 71. tom. 1. p. 832. & alii, quos sequuti sunt speciatim Nostrates Gerbardus t. 1. loc. de tribus Elohim &c. c. 3. Martini contr. Enjedim. l. 2. de Trib. Elohim. c. 21. Calovius in Script. Anti-Socin. t. 1. p. 698. Contra Calvinum, qui Spiritum oris putat esse verbum vid. Aegid. Hunnius in Anti-Par. p. 728. t. 2. oper. Calvino & Piscatori contradicunt quoque quidam Reformati, speciatim Gomarus P. 1. oper. p. 267. & Maresius in Hydra Socinianismi expugnata l. 1. p. 234.* 7) Incorruptibilis Dei Spiritus Sapient. 12, 1. nec est anima nostra, nec aliqua ejus pars, nec speciatim divinae sapientiae radius, qui ex Filio Dei, ut opinantur Fanatici, emanavit. De illo enim Spiritu loquitur lib. Sapient. Auctor, cujus natura est incorruptibilis & omnipraesens. Dicit enim: *ἐάντι ἐν παντί* est in omnibus, quo argumento divinam omnipraesentiam probavit *Feuerborn.* in Kenos. l. 2. p. 66. & cui potestas impios puniendi convenit. *Ideo, enim ait, eos, qui aberrant paulatim corripit.* Nostra anima, quae a Deo est, non est Dei Spiritus: constat quidem ejus natura ex spiritu, cujus essentia non potest a principio naturali destrui; amisit vero pristinam gloriam ac integritatem, ac praecipua peccati, quod ab homine committitur, causa est deficiens. Ideoque nec est Spiritus omni ex parte perfectus ac absolute incorruptibilis; nec vindex criminis justissimus, nec, corpori quasi inclusus, omnipraesens; sed amissa Dei imaginē mutatus, ac justissima poena dignissimus. 8) Vocatur Deus a Mose Numer. 16. Deus spirituum, vid. *Arius Montanus, Piscator,* ab aliis Deus fortissimus spirituum leg. *Polus in synopsis. Critic. Alphonsus Tostatus tom. 4. oper. part. 1. q. 11. cap. 16. Numer. p. 398.* atque *Junius & Tremellius* Ideo vero Numen spirituum Deum dici, putat *Tostatus,* quia omnia, quae sunt in spiritu, intelligit; alii existimant divinam

laudari virtutem, & rerum omnium, speciatim Spirituum, Auctorem. vid. *Calvinus t. 1. oper. comment. in Numer.* Erat oratio Mosis & Aaronis ad Deum tam omniscium, quam omnipotentem directa, & Deus dicebatur Spirituum Deus. Parum interesse putat *Calvinus*, sive de cunctis animalibus, sive tantum de genere humano hoc dictum exponatur. Brutorum animas a Mose spiritus vocari, sentit *Gisbertus Voetius part. 1. disput. select. p. 762.* & *Borrbai* statuit in comment. Spiritum universae carnis esse omnia viventia, quae Deo debent vitam & motum; ab his dissentiunt alii, a *Polo* allegati, qui hominem carnem dici, & animam spiritum vocari arbitrantur. Dubium mihi non est, quia Moses & Aaron, sacrae orationis auctores, Deum potissimum illorum spirituum, qui sunt animae rationales, cum Deo irato reconciliandae, Deum vocaverint; sanctos autem Viros Deum animarum quoque causam ac reliquarum rerum Deum dixisse, non potest ignotum esse Fanaticis. Si igitur corpus ex Deo, qui ejus causa est, non emanavit, non probabit Adversarius, animam ideo ex Deo emanare ac lucis Ipsius esse radium, quia Iste ejus est Deus ac principium.

9) Πατήρ τῶν πνευμοῦν, vel πνευμοῦν, vid. *Glassius l. 3. Grammat. Sacrae tract. 1. p. 402.* Patri carnali oppositus, est Pater coelestis ac spiritualis, qui illud nomen non accepit ideo, quia homines vere proprieque genuit. Est unus saltem Dei Filius unigenitus Joh. 1, 14. proprius Rom. 8, 32. & per aeternam generationem Psalm. 2, 7. naturalis Joh. 1, 14. sed dictus est Pater, quia homines, ex carne natos, regenerat ac vivificat Joh. 3, 3. Carnis nostrae Patres non dicuntur a Paulo Judaeorum Seniores, ut *Wittichius in comment. in h. l. p. 368.* *Burmannus Volum. 2. Doctrin. Foeder. c. 6. Loc. 17. append. p. 446.* & alii putarunt; nec spiritualis Pater vocatur Apostolus vid. *Burmannum* allegatum; unus enim

nim Pater spiritualis opponitur a Paulo multis patribus :
 nec sentit recte Vol. 2. Part. 4. c. 19. l. 20. §. 27. quod
 Deus unus saltem in N. T. sit Pater spiritualis. Tribuit
 enim Spiritum servitutis Patribus, qui in Veteri fuerunt Te-
 stamento ; Spiritum vero adoptionis in N. Testamento
 Christianis. *Allinga in Exercit. pacific. c. 22. §. 14. p. 285.*
 Paulum Seniores, non Parentes Judaeorum naturales, Pa-
 tres carnis dixisse, probaturus, negat, omnes Judaeos, in
 tenerrima aetate Parentibus naturalibus orbatos, habuisse
 adultos, a quibus castigari potuerunt, Patres. A potiori
 vero fit denominatio : habuerunt plurimi Judaeorum Pa-
 tres, a quibus educati sunt, naturales ; reliqui vero, istis
 destituti, ab illis, qui instar Patrum fuerunt, sunt educati.
 Si Deus proprius Spirituum, vel, ut putant Fanatici, ani-
 marum esset Pater, multi essent Dei Filii, multique Dii, &
 homo non generaret hominem, sed nudam ipsius materiam.
 10) Paulus recitat Act. 17, 28. haec Arati verba : τὸ γὰρ καὶ
 γένος ἐσμὲν, & multorum Prophetarum gentilium facit men-
 tionem. Constat enim inter omnes, *Hesiodum, Homerum,*
Virgilium, Ovidium, & reliquos, animam, vel mentem ex
 Deo ortam, aeternis laudibus ornasse. Nec Jovis cultum,
 nec Poetarum de anima errorem consensu approbavit Pau-
 lus, qui vel argumento κατ' ἀνθρώπων errantes in rectam
 viam reducere conatus est ; vid. *Origenem tom. 2. p. 155.* vel
 ratione vera & in verbis Poetae latente Idololatriam op-
 pugnavit, eamque creationem fuisse, ait *Lutherus P. 6.*
tom. Altenb. p. 118. *Hilarius* addit creationi tract. in 67.
 Psalm. n. 22. p. 203. Dei imaginem, & dicit : *Deus animam*
de thesauris potestatis suae divinitatisque nobis diffudit. *Hi-*
larium non statuisse, quod Deus una omnes creaverit ani-
 mas, probant *Monachi Ord. Bened.* Imaginem Dei toti ho-
 mini concessam, (quanquam ignota fuerit Poetis) fuisse
 argu-

argumenti Apostolici rationem, statuunt quoque *Gerhardus*, *Calvinus*, & reliqui, nec non *Calvinus*, *Streson* & caeteri, qui Dei imaginem haut recte soli animae tribuunt. *Hammondus* in N. T. sentit cum *Luthero*, & *Bochartus* putat in Chanaan l. 1. c. 42. p. 738. tale dici a Mose Deut. 32, 18. quale protulit Paulus. Erat autem sententia Mosis vera; at Poetarum animos falsa occuparat opinio. 11) Dicimur Dei Filii non propter imitationem, ut sentit *Grotius*, nec propter justitiam inhaerentem, quam statuunt Pontificii, sed propter Regenerationem, cujus causa 1. Joh. 3, 1. Filii Dei mundo opponuntur. *Irenaeus* distinguit recte lib. 4. *adversus haereses* c. 79. Filium natum, a Filio, vel per creationem, vel per regenerationem factum. Sumus enim Filii Dei per fidem. Gal. 3, v. 26. 12) Regenitos Dei Filios vocat Paulus Rom. 8, 16. Christianos, Judaeis olim regenitis non exclusis, vid. *Wutichii* comment. in epist. Roman. & *Coccejum*. Spiritus S. infallibilis haereditatis Filiorum Dei testis, est causa generationis spiritualis, & Pater Filiorum Dei baptismo & verbo divino genitorum Joh. 3, 3. 13) Sacerdos, ait *Gerhardus*, Judaeos sanctificans, & populus Israeliticus sanctificatus sunt Hebr. 2, 11. ab uno. *Hammondus* in N. T. comparat Christum & reliquos homines, ab uno creatore ortos, cum primitiis & tota massa, quae unius sunt naturae. Sunt Christus & Sanctificati unius naturae, & unus est Deus, qui & Christi naturam, non divinam, ut *Theophylactus* statuit, sed humanam, & sanctificatorum essentias effecit ac procreavit.

§. VIII. Argumenta, quibus innititur *Arnoldus*, sunt sequentia: 1) *Patriarchas*, ait, *Abrahamum* & *Isaacum* coelesti Sapiaentia imbutos fuisse, testantur *Clemens Alexandrinus* l. 1. *Stromat.* p. 284. *Lactantius* l. 3. *Instit. divin.* c. 16. *Tertullianus* l. *advers. Hermogen.* c. 48. *Hieronymus* in *Ezechie-*

chielem. Die ersten wahren Christen haben die Weisheit Gottes wesentlich besessen. Resp. Clemens Alexandrinus laudat Sapientiam divinam, eamque distinguit ab humana, quae Philosophia nominatur, & Sapientiam coelestem, qua Abraham fuit imbutus, vocat *πίστῃ καὶ δικαιοσύνην*, fidem & justitiam. Lactantius vocat Sophiam, rerum divinarum, quas diviniore nos docent Literae, intelligentiam. Sapientia, quae a Patribus vocatur condita, appellatur a Tertulliano adversus Hermogenem p. 234. & advers. Praxeam c. 6. p. 496. secunda Trinitatis Persona, & Sapientia, quam amore dignam esse, Hieronymus putat, est Sapientia inter perfectos, quam Pauli 1. Cor. 2. tradit Evangelium. Convenit Sophia, quam Arnoldus vocat foeminam, cum Sophia, quam Valentinianos olim coluisse testatus est Tertullianus 1. advers. Valentinian. c. 7. p. 249. Historia, quae Patrum, speciatim Tertulliani, Irenaei, & Clementis Alexandrini, qui Gnosticorum & Valentinianorum temporibus vitam duxerunt, auctoritate comprobatur, vocatur frustra ab Arnoldo in dubium. 2) sentit, Sapientiam, quam laudat, aeternam, Job. 28, 26. & 27. & Syrae. 11, 14. c. 24, 9. probari. Sie hat, inquit, ihren Urstand allein aus der Gottheit selbst, auch in derselben, als in einer ihr zugeigneten Wohnung &c. Sie ist eben dasjenige wodurch sich Gott offenbahret, und in ein Wesen einfuehret, und sich also in Ihr von Ewigkeit zu Ewigkeit immer fasset, und ihm selbst offenbahr wird. Resp. Sapientia, quam admiratur Jobus, vocatur ab Hieronymo in comment. in Job. t. 7. & ab Oleario in der Bibl. Erklaer. Sapientia timoris, a Bolducio Providentia, a Mercero occultum Dei judicium, ab Ambrosio t. 1. oper. de Interpretat. Job. l. 1. p. 636. Coccejo, ac aliis, quorum sententiam meam facio, Dei Filius. Sapientia, quam omnibus commendat Ec-

clesiasticus, est habitualis, ac Dei Timor. Sapientia, quae ex natura Dei, qua nostrum emanavit conceptum, non est alia, quam essentialis Dei proprietatis; neque haec, neque Personalis fuerit, ut loquitur Fanaticus, Gott in ein Wesen ein, sed neutra est sine Dei essentia aeterna: utraque revelavit Deum hominibus ignotum, ex neutra vero sapientia cognovit se Deus, qui omnia perfecte intelligit semperque comprehendit. 3) Emanationem Sapientiae probari putarunt *Arnoldus* Prov. 2, 6. Sapient. 7, 25. 27. Ebr. 1, 3. 2. Cor. 4, 4. Ecclef. 1, 1. 7. 8. c. 24, 5. & *Timotheus Gottholdus* Prov. 1, 23. c. 3, 13. 18. 21. sq. c. 8, 1, Lib. Sapient. 6, 13. 17. c. 7, 31. 8, 1. 17. c. 9, 4. 10. 17. 2. Cor. 3, 18. c. 4, 6. 7. Resp. 1. Salomon ostendit non aeternae Filii generationis, ut opinatur *Hieronymus*, argumentum; sed habitualis Sapientiae, attentione verbi divini comparandae, divinaeque Gratiae originem. 2) Auctorem lib. Sapientiae Filium laudare Deum, ac Sapientiam appellare, statuunt *Ambrosius in comment. in Luc. l. 8. §. 68. p. 1488. t. 1. oper. & lib. 1. de Fide c. 7. n. 49. Augustinus l. 1. de Incarn. c. 13. p. 931. t. 4. oper.* Istum vero de Sapientia ad eum loqui modum, ut quaedam ad Filium Dei, quaedam autem ad Verbum referri queant, existimant *Osiander & Gerhardus §. 211. Exeget. de Scriptur. quod Arnoldum* quoque facere, recte sentit *Magnif. Dn. D. Loescherus*. Si auctor libri Philo est, non dubito, quin ejusmodi statuerit Sophiam, quae *Arnoldo* & aliis Fanaticis valde placet. Nam lib. de *Temulentia* vocat p. 190. *Opificem Patrem Creaturae, matrem autem scientiam, cum qua Deum congressum instituisse, & mundum, quem vocavit Filium, generasse* existimavit. Quapropter, ait, *de se ipsa loquitur Sapientia: Deus creavit me &c. & lib. 2. quod Deb. potiori in fid. soleat. p. 128. vocat Deum Patrem; matrem vero, quae omnia creavit Sapientiam.* 3) *Paulus* nominat Hebr. 1. Dei Filium, non sapientiam fanaticam, Dei

Dei splendorem. & 2. Cor. 4. Patris imaginem. A Filio autem differt Sapiencia, quam *Arnoldus* foeminam, & *Gottboldius* radium ex luce Filii Dei emanantem appellarunt. 4) Si Grotii, qui Sapienciam, cujus originem Ecclesiasticus c. 1, 1. exposuit, particulam divinae aurae nominavit, valeret auctoritas, possent Dissidententes teste quodam suam confirmare Sapienciam; Siracidem autem de Pietate ac Religione, verbo divino hominibus revelanda, loqui, probant *Chytraeus* & *Calovius* in *Bibl. illustr.* Ecclesiasticum c. 24, 5. Sapienciam hypostaticam laudibus efferre, dicunt *Cyprianus* l. 2. *testimon.* p. 24. *Gregor. Nazianz.* orat. 51. p. 730. *Latinus*, qui Sapienciam istam dicit primogenitam, *Gerhardus* in *Harmonia* p. 1588. qui verbo, ait, ἐπιτογευς τοῦ describes Spiritus S. verbo autem ἐξ ἐπιτογευς τοῦ Filii ex Patre emanatio. 5) Sapiencia hypostatica Prov. 1, 20. vid. Patres a *Calovio* in *Bibliis illustratis* citatos, exponit animi sui sensa v. 25. suumque verbum revelat hominibus, non autem emittit ex se sapienciae radium, qui, teste *Gottboldio*, rerum creatarum principium est. 6) Sapiencia, cujus possessors Prov. 3. beatus appellatur, dicitur a *Lavatero* verbum & Christus; *Munsero*, Sapiencia verbi, a *Patribus*, cum quibus sentit *Calovius*, Dei Filius, in quo θεογενής omnis nostra salus est posita. Disputatur autem de Sapiencia a Filio diversa & ex Deo emanante. Causam Sapienciae nostrae verbo divino productam exponit *Geierus*, qui in *Comment.* in Prov. 3, 18. p. 148. nostram Sapienciam ex Sapiencia divina emanare statuit; radium vero ex luce Filii Dei emanantem, novae revelationis ac inspirationis principium, suo non approbavit consensu. 7) Vitae spiritualis Auctor Prov. 8, 35. est solus Christus, qui virtute verbi sui hominem vivificat Joh. 6, 63. Radius autem ex luce Filii Dei vere & realiter emanans, sive die offenbahrende und verklärende Kraft Gottes in unser Seelen, quae

quae verbi divini non est effectus, doctrinae fanaticae principium esse, Fanaticorum verbis probavit *Bucherus* p. 102. *Myfter. Iniquit.* 8) Auctor libri Sapiientiae adhortatur Reges Sap. 6. ad studium Sapiientiae, quam se c. 7. acquisivisse existimat; quae v. 31. de sapientia dicuntur, Filio Dei convenire, probant *Origenes* & *Calovius*. Aeterna est Sapiientia hypostatica, aeternum est Dei verbum, & qui hujus ductum consequuntur vitae potiuntur aeternae. Hypostaticae etiam tribuuntur Sapiientiae quae de Sapiientia Sap. 9. dicuntur. Si vero libri Auctor Platonis de Sapiientia opinionem amplexus est, merito ejus abjicitur auctoritas. 9) Paulus gratulatur sibi & toti Ecclesiae, scilicet Mosis velamine, & lege ceremoniali abrogata, Christi gloriam in speculo Evangelii relucens, atque in animis Christianorum ab illo productam rerum divinarum intelligentiam, non Sapiientiae radium ex luce Filii Dei vere ac realiter emanantem, nec, ut bene loquitur *Calovius* in *Bibl. illustr.* μεταμόρφωσις, quam volunt Fanatici, essentialem. 4) Sapiientiam ex Deo emanantem essentiam, ein selbstständiges, dauerhaftiges, und beständiges Wesen esse, 1. auctoritate Salomonis Prov. 2, 7. & 18. 2. Aspectu, quo illa suos beatos amicos, demonstrari putat *Arnoldus*. Resp. Exponit Salomon Sapiientiae fructum, solidam, ut sentit *Geierus*, doctrinam, ac justorum rectorumque, ut putat *Calovius*, justitiam constantem ac salutem perpetuam. Si ex Deo essentia emanat, ac in Deo habitat, aeterna, duae ab aeterno fuerunt essentiae, duoque Dii. Hoc, dices, inficiatur *Arnoldus*, qui unam Deo & Sapiientiae naturam tribuit; at Lector attendat sequentia *Arnoldi* p. 35. verba: Es vvirrd dem Geist des Menschen (der tieffer als ander forschet, in die Geheimnisse eindringet) die himmlische Weisheit naecher, und mit deutlicherem Unterscheid bekannt, als

als ein sonderbalres Goettliches VVesen, vvelches zuvar an sich selbst mit der evvigen Gottheit eins, auch ohne und außer derselben nimmermehr nichts vvircket und schafft, dennoch aber unter seinem eigenen Goettlichen Character sich kund machet. Si homo reliquis perfectior essentiam Sapientiae divinitus manifestatae peculiarem, ac a divina Natura distinctam intuetur, vel revelatio divina fallit hominem, vel una Dei ac Sapientiae est essentia, non individualis, sed vel specifica, vel generica. Character distinctus ac proprius, Sapientiae adscriptus, aut est essentialis, qui naturam ab aliis dividit, aut personalis, qui distinctam constituit Personam, aut accidentalis, nimirum vel modus, vel accidens, quae ex Natura divina, substantia omnium perfectissima, emanare non possunt. Leve est argumentum, quod apparitione innititur fanatica. 5) *Arnoldus* equidem negat, se quartam Trinitatis statuere Personam, tribuit vero Sapientiae ex Deo emananti proprietates, essentiae ac personae convenientes. *Sapientia*, dicit, *vocatur Spiritus. Sap. 1, 6. 7. c. 7, 7. 22. c. 9, 19. & Timotheus* *Gottbold* ait, *emanat ex luce Filii Dei, & quatenus in nobis est, creata recte vocatur.* Resp. Patres a *Calovio* allegati, sentiunt, Libri Sapient. Auctorem loqui de Spiritu S., quem Spiritum Sapientiae ex Deo emanantis, cum potius, si ista daretur, Spiritum S. naturae suae haberet Auctorem, recte vocari, nego & pernego. Quicquid ex Persona divina vere & realiter emanat, Persona est. Patres, quos *Arnoldus* pro sua sententia allegavit, tuentur veram, ac Sapientiam, quae ex Patre emanavit, dicunt substantialem, eamque a Filio Dei nec realiter, nec ratione, ideoque nec caractere, distinguunt.

§. X. Verbum LXX. *ἐν τῷ* induxit Patres in errorem. Hoc verbo generationem Filii divinam ac aeternam non negari,

sentiunt *Justinus Martyr*, qui in *Dial. cum Tryphone* p. 221. verbis LXX. utitur, & Filium vocat Verbum a Patre universitatis genitum, *Gregorius Nazianzenus* t. 1. oper. p. 730. Ac Latini vocarunt Dei Filium conditum ac natum, & primogenitum, speciatim *Tertullianus advers. Hermog.* p. 235. & *Cyprianus* l. 2. *advers. Judaeos* p. 24. Exorta Ariana haeresi verba LXX. multo quidem studio, infelici autem successu defenderunt Patres. *Auctor lib. advers. Eunomium* l. 4. p. 105. t. 2. *Basil. oper.* negat, Auctorem verborum esse Prophetam; *Epiphanius lib. 2. adv. Haeres.* t. 2. *haeres. 69.* Totus, inquit, ille liber ex Proverbiis contextus est, quicquid autem per proverbium effertur, aliud verbis prae se ferat, aliud sensu ipso per allegoriam significet. Sine allegoria vero recte exponit textum §. 25. p. 749. vid. quoque *Ancoratus* p. 47. tom. 2. oper. *Hebraice*, dicens, longe aliter legitur: ideoque sic *Aquila interpretatur*: Κόγιος ἐπιπόσιτος. *Epiphanius* sequuti sunt *Hieronymus* tom. 7. p. 9. & *Chrysostomus*, qui tom. 6. Oper. p. 960. Aquilae laudat versionem. Creationem indemutabilem Patris naturam indicare, generationem vero legitimam ac propriam ex Deo Patre genitae naturae substantiam ostendere, putavit *Hilarius lib. de Synod. seu de fide Oriental.* Recte quidem sentit *Petavius in Animadvers. ad Haeres. 69.* p. 288. t. 2. Oper. *Epiphani.* quod antiqua LXX. sit lectio. argumentum autem non infringit *Epiphanius*, & a textu hebraico, & versione Aquilae, qui textum ibi authenticum sequutus est, petitum. *Auctor lib. contra Eunomium*, & Patres alii, quos generatim *Hieronymus* allegavit, illam putarunt in Christo naturam, quae habet Dominum, dixisse: *Dominus acquisivit me.* Sapiencia autem, quae a Deo est genita, non est sub Domini potestate, sed Jehova, a Sapiencia hypostatica distinctus, ut *Jehovah* seu divina Persona, a *Jehovah* vid. *Genes. 19, 24.* distinguitur.

94 A 7345

ULB Halle 3
000 782 815

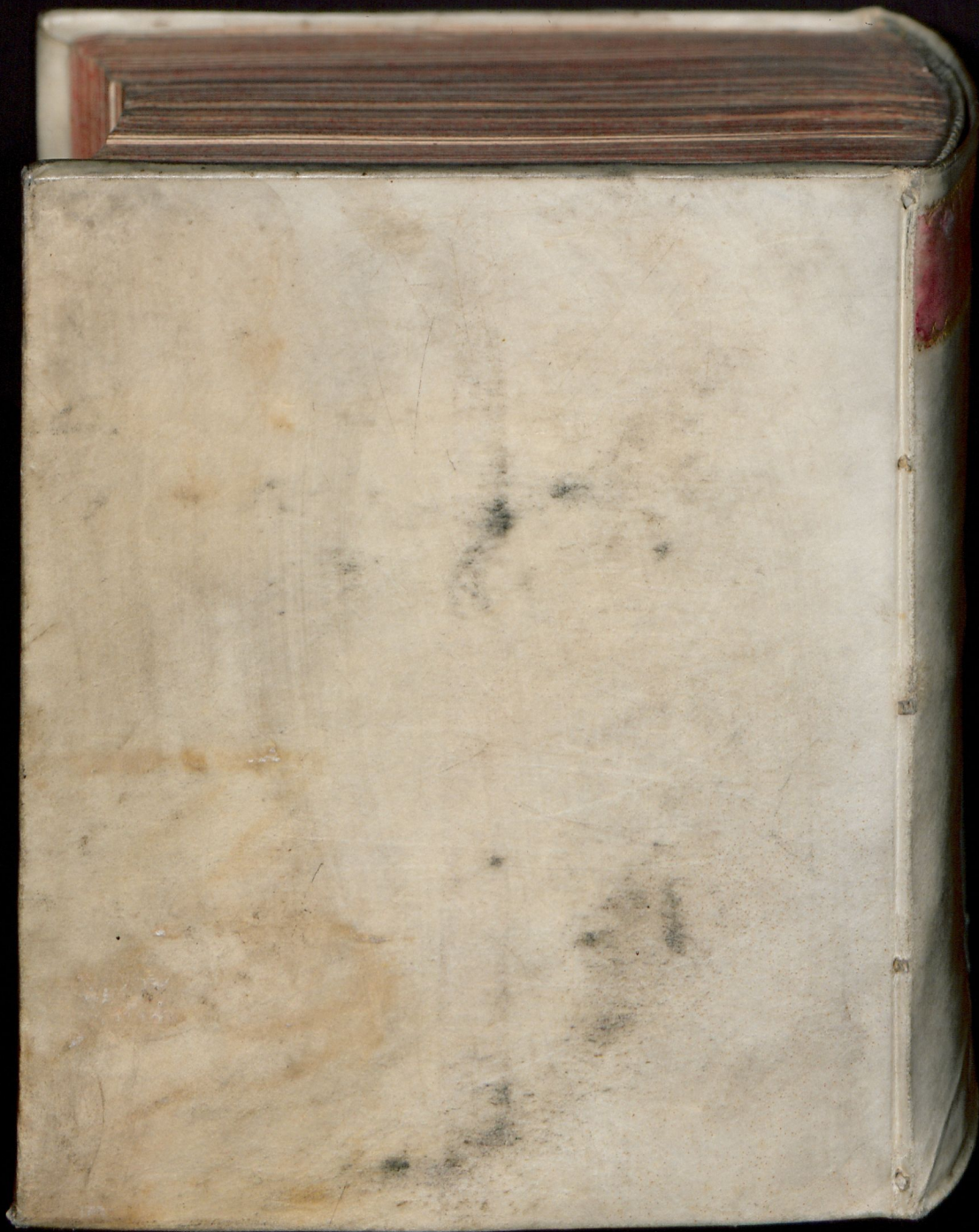
88

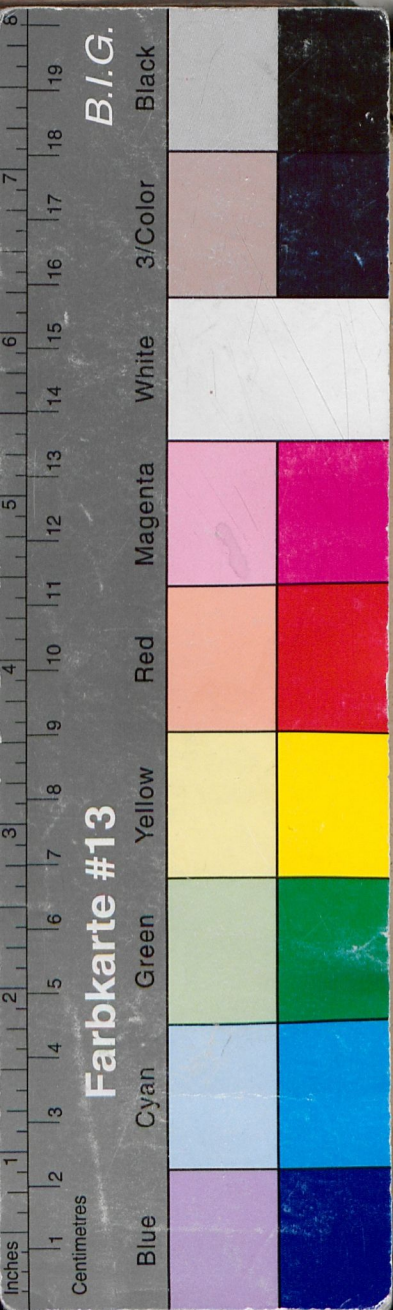
94 A 7345

VD 17

HL 95

I. N. I.
DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGVRALIS
DE
SAPIENTIA
HYPOSTATICA

ex Prov. VIII, 22.

QVAM
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN. FRIDERICO AVGVSTO
PRINCIPE REGIO ET ELECTORATVS HEREDE
PRAESIDE

GEORGIO FRIDER. SCHROEERO
SS. THEOL. DOCTORE ET PROFESSORE PVBLICO
NEC NON
ALVMNORVM ELECTORALIVM EPHORO
PRO LICENTIA

SVM MOS IN THEOLOGIA HONORES CONSEQVENDI
D. III. OCTOBR. M DCC XV
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATIS

DEFENDET
ERNESTVS MICHAEL BREHME
SERENISS. PRINCIPI AC DVCI SAXO-**QVERFVRTHENSI**
A CONFSSIONIBVS, CONSILIIS ECCLESIASTICIS
ET CONCIONIBVS IN AVLA PRIMARIIS.

VITEMBERGAE
LITERIS VIDVAE GERDESIAE. *cult*